

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

2023 р.

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет (ННІ) Гуманітарно-педагогічний

УДК

НОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан факультету (Директор ННІ) Завідувач кафедри

(назва факультету (ННІ)) (назва кафедри)

(підпис) (ПІБ) (підпис)
" " 20 р. " " 20 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Соціально-педагогічна профілактика агресії підлітків у шкільному середовищі»

Спеціальність

Соціальна робота 232

(код і назва)

Освітня

Магістр

програма

(назва)

Орієнтація програми

освітньої

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

(науковий ступінь та вчене звання) (підпис)

(ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Осадченко І.І.

(науковий ступінь та вчене звання) (підпис)

(ПІБ) Виконав Возіян В.Ф. (підпис)

(ПІБ студента)

КИЇВ - 2023

НУБІП України

ЗМІСТ	
РОЗДІЛ 1. РОЗДІЛ 1. АГРЕСІЯ ПІДЛІТКІВ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	9
1.1. Особливості агресивного сприйняття інформації підлітками у шкільному середовищі	9
1.2. Фактори, що впливають на агресивне сприйняття інформації підлітками	17
1.3. Вплив ЗМІ на формування свідомості підлітків у шкільному середовищі	20
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ СТАНУ АГРЕСІЇ ПІДЛІТКІВ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	28
2.1. Організаційно-методичне обґрунтування програми дослідно-експериментальної роботи	28
2.2. Діагностика рівня агресії підлітків у шкільному середовищі	29
Висновок до розділу 2	33
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСІЇ ПІДЛІТКІВ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	35
3.1. Аналіз рівня сформованості агресивного ставлення підлітків у шкільному середовищі до впливів ЗМІ	35
3.2. Методика впровадження соціально-педагогічної програми профілактика агресії підлітків у шкільному середовищі	43
3.3. Аналіз та інтерпретація результатів експериментальної роботи	53

Висновок до розділу 3	59
ВИСНОВОК	61

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
---	-----------

ДОДАТКИ	68
----------------------	-----------

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасне середовище, зокрема інформаційне, вимагає від освітніх систем відповідних адаптацій у контексті розвитку позитивного, антиагресивного мислення серед підлітків у шкільному середовищі. Зростаючий обсяг доступної інформації, її різноманітність та швидкодія, що зумовлюється розвитком засобів масової інформації та технологій, призводить до необхідності забезпечення підлітків необхідними антиагресивними компетенціями для аналізу, оцінки, тлумачення та застосування різноаспектної інформації.

Одночасно, поширення дезінформації, маніпулятивних практик та факторів соціальної вразливості підвищує важливість формування у підлітків у шкільному середовищі здатності самостійно визначати достовірність джерел інформації, розпізнавати структури впливу та розвивати позитивний підхід до сприйняття інформації. Це має на меті не лише забезпечення якісного засвоєння знань, але й виховання свідомих, неагресивних, позитивних медіаграмотних особистостей, здатних до самоконтролю та аналітичного осмислення інформаційних потоків.

Вплив засобів масової інформації на формування позитивного мислення у підлітків у шкільному середовищі досліджено такими науковцями, як К. Баханов, В. Береза, О. Белкіна-Ковальчук, Д. Весс, С. Ганаба, Н. Дауд, Ф. Дрейк, Л. Києнко-Романюк, Д. Кластер, В. Конаржевецька, А. Кроуфорд, А. Ліпман, Д. Макінстер, О. Марченко, С. Метьюз, Р. Пауль, П. Пінтрич, О. Пометун, Р. Стернберг, Д. Стіл, Ч. Темпл, О. Тягло, Д. Халперн та ін. У своїх дослідженнях автори приділяли значну увагу саме розвитку критичного мислення у старшокласників, також розглядали вплив ЗМІ та як саме це реалізується в цій віковій категорії.

НУБІП України

З огляду на викладене вище, дослідження соціально-педагогічної профілактики агресії підлітків у шкільному середовищі має важливі педагогічні наслідки, спрямовані на створення ефективних методик та підходів до підготовки молоді до життя в частині негативному, агресивному інформаційно-комунікаційному середовищі.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективної соціально-педагогічної програми профілактики агресії підлітків у шкільному середовищі шляхом критичного сприйняття впливів засобів масової інформації з урахуванням психологічних, соціокультурних та медіааспектів.

Об'єкт дослідження процес формування агресії у підлітків у шкільному середовищі.

Предмет дослідження: соціально-педагогічна програма профілактики агресії підлітків у шкільному середовищі шляхом критичного сприйняття впливів засобів масової інформації з урахуванням психологічних, соціокультурних та медіааспектів.

Відповідно до мети нами визначено наступні **завдання:**

1. Вивчення сучасного інформаційного оточення та аналіз впливу різних типів мас-медіа на агресію підлітків у шкільному середовищі, враховуючи їхні особливості та вразливість до інформаційних впливів.

2. Визначення ключових факторів, що впливають на розвиток позитивного, антиагресивного мислення підлітків у шкільному середовищі, включаючи когнітивні, емоційні та соціокультурні аспекти.

3. Розробка та апробація соціально-педагогічної програми профілактики агресії підлітків у шкільному середовищі шляхом критичного сприйняття впливів засобів масової інформації з урахуванням психологічних, соціокультурних та медіааспектів.

4. Аналіз отриманих даних і висновків, відображення узагальнених результатів у висновках та рекомендаціях щодо подальших можливостей дослідження та практичної реалізації результатів.

В якості **методів дослідження** використано: *теоретичні* – порівняльний, ретроспективний, контент-аналіз, систематизація, моделювання; *емпіричні та діагностичні*: анкетування, бесіда, проєктування, експертна оцінка, опитування, педагогічне спостереження, тестування; *статистичні*: методи вимірювання та математичної обробки експериментальних даних, їх системний та якісний аналіз, графічна інтерпретація.

Практична значущість цього дослідження виявляється у можливості вдосконалити освітні практики та підвищити ефективність навчального процесу щодо профілактики агресії підлітків у шкільному середовищі шляхом критичного сприйняття впливів засобів масової інформації з урахуванням психологічних, соціокультурних та медіааспектів. Отримані результати та рекомендації сприяють розробці інноваційних педагогічних методик для формування критичного сприйняття інформації серед старшокласників. Це сприяє підготовці позитивних особистостей, здатних критично аналізувати, оцінювати та відбирати інформацію, що є важливим у сучасному інформаційному середовищі. Крім того, дослідження допомагає зменшити агресію підлітків у шкільному середовищі до дезінформації та маніпуляцій з боку ЗМІ, сприяючи розвитку їхньої критичної медіаграмотності та свідомості про вплив масової інформації на їхню свідомість.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, таблиць, рисунків, загальних висновків, списку використаних джерел у кількості 44 та додатків. Основний зміст

роботи викладений на 60 сторінках, загальний обсяг роботи становить 79 сторінок.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1. АГРЕСІЯ ПІДЛІТКІВ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Особливості агресивного сприйняття інформації підлітками у шкільному середовищі

Психологія визначає, що агресія – це фізична або словесна поведінка, мета якої – завдати шкоди певній особі. Це фізичне насильство, вербальні атаки (оскорблення, зневага, погрози), руйнування майна або освітніх матеріалів, дратівливість, терплячість, засмученість, уникнення спілкування.

Агресія - це вираз емоційного напруження, що може виявлятися у фізичному насильстві, дратівливості, негативних емоціях та інших проявах. У підлітків агресія може бути особливо інтенсивною через стрімкі зміни настрою, характеру та переживання емоцій.

Нажаль головною причиною агресивної поведінки підлітків є незнання та невміння реагувати та поводити себе інакше.

Діти, яких виховували з насильством та образами, виростають зі схильністю до агресивних дій. Це не означає, що вони свідомо хочуть так поводитись, часто діти не знають, як вчинити по-іншому. Їхні батьки показували, що агресією можна вирішити майже всі проблеми. Особистість підлітка лише формується, тому він оцінює та переймає поведінку та судження найближчого оточення – батьків, приятелів.

Підліток спостерігає, як поведуться важливі йому люди, й згодом визначає їх поведінку як знану, а тому – правильну та прийнятну.

Психолог Альберт Бандура стверджує, що ми вчимося агресії так само, як і іншим соціальним навичкам: ми спостерігаємо за поведінкою навколо нас і помічаємо її наслідки.

Тому інколи напади сприймають як інструмент для досягнення певних цілей або вважають, що агресія приносить певну користь людині. У ході

дослідження Паттерсон продемонстрував, що агресія лише зростає з часом, якщо вона змушує однолітків боятися підлітка та підвищує його авторитет

Щодо агресії підлітків в шкільному середовищі, то вона може мати різні прояви і причини. Деякі загальні особливості агресії підлітків в школі включають:

Булінг: це систематичне примусове, тривале та повторюване заподіяння фізичного чи емоційного насильства одним або кількома особами над іншими учнями. Булінг може включати вербальне залякування, соціальну ізоляцію, фізичну або психологічну агресію.

Конфлікти між однолітками: підлітки можуть розробляти свою ідентичність, встановлюючи соціальні статуси та конкуруючи за позицію у соціальній ієрархії. Це може призвести до конфліктів і агресії між однолітками.

Стрес і невпевненість: підлітки можуть переживати значний стрес і невпевненість у себе, які можуть сприяти проявам агресії. Це може бути пов'язано з вимогами академічного середовища, соціальними стандартами або проблемами в родині.

Залучення до негативних впливів: деякі підлітки можуть бути заангажовані у небажану поведінку і шкільна агресія може бути результатом поганого впливу ровесників чи залучення до груп з негативними цінностями.

Нажаль, у зв'язку з війною, підлітки часто проявляють агресію на отриману інформацію в ЗМІ. Регулярний перегляд новин або передач зі сценами насилля призводить до зросту агресії глядачів. Підлітки та діти засвоюють різноманітні моделі та прийоми поведінки, що негативно впливає на їх мислення в цілому. Прояву агресії сприяють недоліки виховання, які допускаються в різних інститутах соціалізації, включаючи

не тільки сім'ю, школу, а й засоби масової інформації. Діяльність ЗМІ залишає важливий відбиток на людях. Фільми, телешоу, преса та

реклама, сповнені обману, насильства та сексуальних ситуацій робить

підлітків агресивними. Багато «детективів», «бойовиків»,

«порнофільмів» тощо провокують агресивну поведінку і робить підлітків дорослими у власних очах. Телебачення не лише розважає та інформує, а

й формує судження та моделі поведінки дітей та підлітків. Тому ми

маємо створити всі умови, щоб перемінити їх агресивне сприйняття на

позитивне, заохочуючи підлітків вмикати своє критичне мислення, щоб повноцінно сприймати інформацію, яку вони отримують переглядаючи новини в телефоні, чи дивлячись телевізор.

Питання, що стосуються психології вищого психічного пізнавального

процесу – мислення – цікавили дослідників у різні історичні періоди,

актуальними вони залишаються і на сучасному етапі розвитку науки і практики, де воно трактується як процес, властивий тільки високоорганізованій матерії, тобто людині. Його сутнісною характеристикою

є породження нового знання на основі творчого, нестандартного

відображення і перетворення суб'єктом навколишньої дійсності без безпосереднього контакту з нею.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що мислення спирається на

минулий досвід, однак, воно передбачає і вихід за його межі. Ця перевага дає

можливість особистості ускладнювати свою діяльність і сприяти розв'язанню завдань на більш високому рівні складності.

Однак останнім часом серед видів мислення дедалі частіше стали

говорити про критичне мислення як здатність людини піддавати інформацію

аналізу з позиції логіки, різних наукових підходів і особистісного розуміння,

НУБІП України

що зумовлює обґрунтованість її суджень і успішність дій у нестандартних ситуаціях.

Проблема критичного мислення як складного та багатостороннього феномена завжди викликала інтерес у представників різних наук, що займаються вивченням людини. Сучасні уявлення про критичне мислення базуються на дослідженнях у психології, логіці, філософії.

На сьогоднішній день у різних наукових дослідженнях можна знайти абсолютно не схожі одне на одне визначення терміна «критичне мислення».

Критичне мислення, на думку Дж. А. Брауса та Д. Вуда [7], це пошук здорового глузду та вміння відмовитися від власних упереджень. На думку Д. Халперна, критичне мислення – це «використання таких когнітивних навичок або стратегій, що збільшують імовірність отримання бажаного результату, вирізняється виваженістю, логічністю та цілеспрямованістю. Це визначення характеризує мислення, як дещо, що вирізняється контрольованістю, обґрунтованістю та цілеспрямованістю, – такий тип мислення, до якого вдаються під час розв'язування задач, формулювання висновків, ймовірнісної оцінки й ухвалення рішень. При цьому той, хто думає, використовує навички, що обґрунтовані й ефективні для конкретної ситуації та типу розв'язуваної задачі» [19, с.166].

Критичне мислення визначено як «вправне, відповідальне мислення, що сприяє гарному судженню, бо спирається на критерії, самокорегується та чутливо реагує на контекст» у працях Літмана [41].

Д. Клустер визначає характеристики критичного мислення наступним чином:

- це самостійне мислення;
- інформація є відправним, а аж ніяк не кінцевим пунктом процесу мислення;

НУБІП УКРАЇНИ

починається з постановки запитань і з'ясування проблем, які потрібно вирішити;

- прагне до посиленої аргументації;

- це мислення соціальне [11].

НУБІП УКРАЇНИ

Хоч би якими різноманітними були визначення критичного мислення, можна побачити в них близький смисл, що відображає оцінні та рефлексивні властивості мислення. Це відкрите мислення, що не приймає догм, розвивається шляхом накладення нової інформації на життєвий особистий досвід. У цьому і є його відмінність від творчого мислення. Критичне мислення – відправна точка для розвитку творчого мислення, вони розвиваються в синтезі, взаємообумовлені. Простими словами, саме воно допомагає нам відрізнити хороше від поганого.

НУБІП УКРАЇНИ

Є такі ознаки критичного мислення [22, с.66]:

- мислення продуктивне, під час якого формується позитивний досвід з усього, що відбувається з людиною;

- аргументоване, оскільки переконливі доводи дають змогу ухвалювати продумані рішення;

НУБІП УКРАЇНИ

- багатогранне, бо воно проявляється в умінні розглядати явище з різних боків;

- індивідуальне, бо воно формує особистісну культуру роботи з інформацією;

НУБІП УКРАЇНИ

- соціальне, оскільки робота здійснюється в парах, групах; основний прийом взаємодії – дискусія [22, с.68].

Розрізняють дихотомічний поділ (на 2 види) і класифікацію, де кожен клас предметів має своє постійне, визначене місце. У своїх критичних розумових діях суб'єкт здійснює розподіл понять, враховуючи, що розподіл

НУБІП УКРАЇНИ

має бути співрозмірним, має здійснюватися за однією підставою, члени розподілу мають виключати один одного, поділ має бути безперервним.

У підлітків в шкільному середовищі можна знайти схожість наукового, логічного та критичного мислення. Критичне мислення – це умовна назва, що

закріпилася за науковим типом мислення. Для наукового мислення характерне продукування нових знань про природу, про людське мислення. У

сучасній концепції освіти обґрунтовано відмову від знанневої парадигми навчання та утверджується компетентнісний, проблемний і дослідницький

підходи. В умовах утвердження освітнього процесу як дослідження гармонійно поєднуються процеси передачі знань і наукового пошуку.

Подолання репродуктивного типу навчання та перехід до нової освітньої парадигми, яка визначила необхідність розвитку пізнавальної активності та

самостійності мислення, формування здібностей, які дають змогу здобувати нові знання, що неможливо без розвиненого критичного мислення.

Дж. Сконзі представив властивість наукового мислення. Наукове мислення, за його визначенням, загалом емпіричне, засноване на

експериментальному спостереженні, проведеному систематично і неупереджено [33, с.187]. У результаті яких виокремлюють об'єктивні та

неупереджені факти, що формуються в поняття, які вирізняються ясністю, з виділенням їхнього специфіки складу. Методами дослідження є наукові

інструменти, що мають точний і визначений характер, вимірювання, що проводяться, характеризуються валідністю і надійністю, висунуті гіпотези

піддаються перевірці, а установки в дослідженні мають критичний і скептичний характер. Можна виокремити такі характеристики критичного

мислення, як близького до наукового – це здатність передбачення наслідків результатів дослідження, виділення суперечностей, проведення обґрунтувань

на основі пошуку додаткових відомостей, вироблення власної точки зору [33, с.102].

Таке визначення стосується всієї організації навчального процесу в старшій школі, незалежно від предмета.

Як і наукове мислення, критичне мислення є самостійним мисленням. Самостійне мислення виявляється у здатності школяра розглядати досліджувану навчальну проблему з широких наукових позицій, аналізу причинно-наслідкових зв'язків, осмислення щодо постановки цілей дослідження, а також інтерпретація результатів.

Критичність мислення проявляється на кожному етапі наукового пізнання: аналізу вихідної інформації, піддаючи процедурі вибору з достатньої інформаційної бази, доповнення відсутньої інформації для відновлення відсутніх шляхів для умовиводів; пошук і вибір варіантів розв'язання наукової проблемної оцінки кожного варіанта, вибір відносного способу. Можна сказати, що критичне мислення приводить до об'єктивної, тобто науково обгрунтованої істини.

На всіх етапах можливі різні ситуації прояву критичного мислення: генерація ідей, критерієм тут є кількість і якість висунутих ідей; доопрацювання висунутих ідей – у цьому разі критичний погляд дає змогу прояснити наслідки прийняття кожної з ідей, знаходження та вибору способів посилення позитивного ефекту від вибору. Критичне мислення здатне висувати нові ідеї, бачити нові можливості, приймати самостійні рішення з переконливою аргументацією [39].

Характерними особливостями розвиненого критичного мислення є: оцінність, відкритість новим ідеям, здатність сумніватися. У критичному мисленні передбачається засвоєння таких навичок: уміння знаходити в суперечках аргументи, уміння дивитися на вже відомі факти з нової точки

зору, уміння відрізнати факти від припущень, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, виявляти помилки, якщо вони є, знаходити раціональні способи усунення помилок у міркуваннях.

Підлітки в шкільному середовищі, завдяки власному усвідомленню та навчанню, розвивають свої аналітичні навички для більш глибокого розуміння проблем та ситуацій. Важливою особливістю цього процесу є їхня здатність аналізувати інформацію на більш глибокому рівні та розглядати різні аспекти та точки зору. Що вкрай важливо в теперішній ситуації. Так як правильне тлумачення інформації може значно пригальмувати прояви агресії у дітей, та попередити негативні наслідки.

Крім того, в цьому віці учні навчаються критично оцінювати джерела інформації, розрізняючи надійні та ненадійні джерела. Вони можуть застосовувати критичне мислення для визначення логічності аргументів, обґрунтованості викладу та можливих упереджень у інформації.

Отже, особливості критичного сприйняття інформації у підлітків є важливою складовою їхньої освіти та розвитку. Ці навички допомагають молодим людям виявляти надійні джерела інформації, аналізувати її з різних точок зору, та приймати обґрунтовані рішення в цифровому світі. На цьому етапі їхньої освіти, підлітки повинні навчатися бути обережними і відповідальними споживачами інформації, а також розвивати антиагресивне мислення, яке допоможе їм у подальшому житті. Іншими словами, навички критичного, позитивного сприйняття інформації становлять основу для їхнього інтелектуального та особистісного розвитку, а також допомагають їм стати обізнаними та відповідальними громадянами, а також тримати свою агресію під контролем.

НУБІП України

НУБІП УКРАЇНИ

1.2. Фактори, що впливають на агресивне сприйняття інформації підлітками

Основними функціями повідомлень засобів масової інформації є [2,

с.39]:

інформування про події, що відбуваються;

допомога суспільству (і старшокласнику зокрема) у розв'язанні

його проблем;

передача знань про суспільство від одного покоління до іншого

(соціалізація і навчання);

розвага.

Проблема впливу засобів масової інформації на людей досліджується,

починаючи з 20-х років минулого століття. У цей час панувало переконання у

всесильності впливу засобів масової інформації на свідомість людини.

Передбачалося, що вплив повідомлень засобів масової інформації виражений безпосередньо і відчутно.

Однак у подальшому такі погляди змінилися на абсолютно протилежні:

ефективність впливу ЗМІ було визнано мінімальною. Найбільше поширення

ці погляди мали в 50-х роках минулого століття, коли вважалося, що

міжособистісні контакти більш значущі для поширення фактів і думок у

суспільстві, ніж ЗМІ.

У 60-х роках вважалося, що хоча засоби масової інформації впливають

на настанови та думки людей, проте цей вплив опосередкований

характеристиками аудиторії. Вчені висунули ідею про те, що сила впливу

засобів масової інформації на процеси самовизначення і соціалізації залежить

від установок аудиторії, а також від віку, освіти, сімейного та соціального

стану. Вважалося, що вплив повідомлень ЗМІ на аудиторію має не

безпосередній, а опосередкований деякими проміжними змінними характер [7, с.131].

У середині 60-х рр. канадський учений М. Маклюен звернув увагу на зміну зразків мислення і сприйняття зовнішнього світу під впливом засобів масової інформації [43].

Е. Ноель-Нойманн 1973 року висунув концепцію «спіралі мовчання», яка свідчить, що ЗМІ чинять сильний вплив на громадську думку, чому сприяють два чинники [34]:

1. безперервна масована подача повідомлень;
2. уніфікованість пропонованої картини висвітлюваних подій [34].

Ці чинники блокують, обмежують можливість вибіркового сприйняття глядачів, читачів, слухачів. Е. Ноель-Нойманн вважав, що ефект впливу засобів масової інформації на громадську думку, і старшокласників зокрема, значний з тієї причини, що індивід використовує їх для того, щоб дізнатися, що думають інші люди і суспільство загалом із конкретного питання [44, с. 48].

Думка про своєрідну консолідацію громадської думки під впливом засобів масової інформації знайшла підтвердження в роботах Дж. Гербнера [44, с.19].

У західній соціології дедалі більшого поширення набуває точка зору, що засоби масової інформації пропонують суспільству не тільки інформацію, а й ідеї та світогляд. Так, наприклад, Дж. Гербнер вважає зміни, що відбуваються в сучасній культурі, породженням культивованих засобами масової інформації цінностей і стандартів [44, с.102]. Він був переконаний, що засоби масової інформації конструюють значення і смисли, які забезпечують у суспільстві підтримання соціально сконструйованої нерівності [44, с.103]. Він же є прихильником ідеї, що ЗМІ є носіями,

НУБІП України

хранителями і виробниками «домінуючої ідеології» в конкретному суспільстві.

Дж. Гербнер приписує телебаченню унікальну здатність змінювати фундаментальні уявлення про природу соціальної реальності. Воно володіє цим даром завдяки тому, що не тільки відображає status quo, а й багаторазово перебільшує наявні тенденції: телевізійні образи здаються реальними, а старшокласникам доступне широке використання телебачення і можливість вибору [44, с. 121].

НУБІП України

Нині для пояснення механізмів впливу повідомлень ЗМІ на індивідуальну і масову свідомість запропоновано численні теорії.

Найпопулярнішими з них є теорія використання і задоволення і теорія залежності. У першій підкреслюється, що людина (старшокласник зокрема).

НУБІП України

Сприймаючи будь-яку інформацію, люди включають індивідуальну селекцію. Інакше кажучи, якщо людина стикається з інформацією, яка суперечить її вже сформованій з цього питання думці, вона може просто її проігнорувати, оскільки думка, яка не відповідає поглядам людини, викликає в неї когнітивний дисонанс (неприємні почуття).

НУБІП України

На селекцію інформації впливають внутрішні та зовнішні чинники. До внутрішніх чинників належать, по-перше, упевненість людини в тій інформації, якою вона вже володіє. По-друге, певне політичне знання конкретної людини. Якщо людина будь-якою мірою залучена в політику, має певні знання в цій сфері, то під час зіткнення з альтернативною інформацією, вона, найімовірніше, почне аналізувати її і відбирати корисну для себе. У неї увімкнеться відбір інформації. І навпаки, людина, яка зовсім не цікавиться політикою, з меншою ймовірністю звертатиме увагу на політичні новини.

НУБІП України

Третій індивідуальний фактор – акцент на смерті. Страх смерті, як правило, присутній у кожній людині, тому всі повідомлення, що зачінають

тему смерті, приковують до себе увагу. І, нарешті, корисність інформації. Стикаючись з інформацією на тему, яку людина вважає важливою для себе,

вона з меншою вірогідністю сприйме ту інформацію, яка йде врозріз з її

думкою. І навпаки, якщо конкретна тема людині не важлива, інформація з неї

може бути сприйнята легко, навіть якщо вона йде врозріз з особистими

переконаннями людини. Щодо тем, які людина вважає не важливими для

себе, вона легко допускає альтернативні точки зору [1, с. 19].

Також дослідження соціологів показують, що іншу точку зору людина сприймає краще, перебуваючи в гарному настрої, ніж у поганому настрої.

До чинників зовнішнього середовища належать необхідність ухвалювати рішення (у процесі ухвалення рішення людина схильна

сприймати іншу точку зору, щоб обрати найкращий варіант), приналежність

до гомогенної групи (перебуваючи в групах зі схожими інтересами, люди

більшою мірою схильні відбирати інформацію), а також послідовне й

одночасне подання інформації. Отримуючи інформацію послідовно, людина

більшою мірою її «фільтрує», і вже не готова сприймати альтернативну

думку. За одночасного подання інформації людина з більшою ймовірністю

почне оцінювати всі аргументи. І, нарешті, важлива можливість вибору

джерел інформації, коли людина має фізичну можливість піти від інформації,

яка їй не подобається.

1.3. Вплив ЗМІ на формування свідомості підлітків у шкільному середовищі

Критичне мислення не передбачає розвиток лише одного вміння

критично оцінювати інформацію, воно включає цілий комплекс знань

дослідницьких методів, логічних операцій, умінь ставити мету, проводити

дослідження, рефлексію, а також особистісну потребу до глибинного осмислення дійсності та усвідомлення власних здобутків [4, а. 39].

Найповніше технологія критичного мислення реалізується через проєктну діяльність старшокласників: самостійне формулювання проблеми з урахуванням особистісних вподобань або орієнтацією на професійну діяльність; пошук інформації, її аналіз, порівняння, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення, оцінювання; аналіз процесу пізнання та особистісних досягнень. Виконання проєкту, насамперед, передбачає самостійну позаурочну діяльність студента, і використовується в більшості навчальних дисциплін як дослідницька робота за бажанням учнів.

Вплив ЗМІ можна простежити на всіх етапах роботи старшокласників.

Під час постановки проблеми необхідно визначити джерело початкових знань: підручник, наукова стаття, телебачення, Інтернет, почута розмова тощо. Під час відбору інформації необхідно рекомендувати використовувати не тільки навчальну літературу, а й додаткові джерела інформації, зокрема статті газет і публікації в мережі Інтернет. Особливо під час дослідження сучасних, «злободенних» тем. Якщо дослідження зачіпає інтереси кількох держав, груп населення, необхідно розглянути альтернативні точки зору, зокрема іноземною мовою (проблем із перекладом сьогодні немає). Під час рефлексії можна окремо виокремити моменти підтвердження або спростування, або неможливості перевірити інформацію ЗМІ на початковому та кінцевому етапі проведення дослідження [8, с. 216].

Розвиток критичного мислення можливий у груповій формі роботи на заняттях під час виконання мініпроєктів. З урахуванням особливостей навчальної групи, завдання з визначення проблеми та підбору інформації дається на самостійну позакласну роботу, а сама робота над проєктом і рефлексія відбувається під безпосереднім керівництвом викладача на занятті,

або ж усі етапи роботи над мініпроектом відбуваються в межах одного заняття. Частина інформації доцільно взяти з джерел ЗМІ, зіставити з іншими джерелами: офіційними документами, навчальною літературою, науковою публікацією [10, с. 63].

Окремі елементи критичного мислення доцільно включати на всіх етапах заняття: під час повторення навчального матеріалу можна запропонувати ознайомитися з інформацією ЗМІ та визначити ступінь достовірності порівняно з уже відомою з минулого заняття інформацією; під час вивчення нового матеріалу як ілюстрацію до подій використати фрагменти телепередач та інші джерела інформації про ту ж саму подію, процес; під час закріплення запропонувати завдання дискут щодо альтернативних точок зору [22, с. 158].

Під час перегляду відеофрагмента телепередачі, ролика з Інтернету, можна запитати про ступінь довіри до даної інформації, попросити знайти помилки, аргументувати свої відповіді з опорою на додаткові джерела інформації, або визначити неможливість перевірки запропонованих відомостей, можливість використання даної інформації до моменту отримання додаткової інформації з інших джерел.

На думку Б. Берельсона, ЗМІ щодня конструюють реальність. У самих ЗМІ це здійснюється шляхом відтворення схем соціальної асиметричності, натяків, підтекстів, невиправданих історичних паралелей. Події не існують, якщо про неї не говорять по радіо, не пишуть у газетах, не показують по телебаченню [12].

Західні та вітчизняні вчені висловили ідею, що телебачення та інтернет цілком здатне змагатися з батьками, педагогами і психологами як не тільки джерело інформації, а й джерело рольових моделей для наслідування. Дослідження показали, що засоби масової інформації дуже важливі в процесі

самовизначення, а також у процесі соціалізації старшокласників, а аналіз інформації, що надходить телевізійними каналами, продемонстрував, що телебачення створює стереотипні образи, які схильні наслідувати підлітки.

Є загроза надлишкового, всеїдного споживання інформації, що надходить каналами засобів масової інформації, що негативно позначається на процесі самовизначення особистості старшокласника. Підліток, який відчуває в житті труднощі (асоціальний і психологічний дискомфорт, відсутність можливості самореалізації, бажання самоствердитися, боязнь стати вигнанцем тощо), починає порівнювати себе з трансльованим образом і часто знаходить велику схожість у зовнішніх ознаках [31, с. 270].

Дуже часто юнаки та дівчата в підлітковому віці обирають образ героя або героїні у вподобаному фільмі, телесеріалі тощо і досить тривалий час наслідують його. Під їхнім впливом інколи й відбувається особистісне та професійне самовизначення старшокласників.

На жаль, у більшості «мильних опер», якими рясніє сучасне телебачення, образ жінки зводиться до образу ідеальної дружини та матері, або домробітниці та секретарки, або вчительки та продавчині. Творці телесеріалів дуже часто зображують жінок, які сидять удома і доглядають за чоловіком і дітьми, які живуть забезпечено на гроші багатого чоловіка і мають достатньо часу і коштів на «походи» по магазинах, у спортивні зали та салони краси. При цьому самі вони жодною професією не володіють, отже, самі вони грошей не заробляють [40, с. 156].

У результаті під впливом подібних фільмів і телесеріалів багато дівчат не тільки не хочуть працювати, але не хочуть навіть опанувати будь-яку професію, бо їхня мета – стати хорошою дружиною багатого чоловіка.

Чоловік, навпаки, дуже часто зображується в ролі годувальника, добувача. Він обов'язково щасливий і успішний, улюбленець жінок. При

ньому творці фільмів і телесеріалів часто замовчують про те, якої праці треба докласти, щоб домогтися подібного статусу в суспільстві.

У результаті у юнаків може з'явитися хибне уявлення про те, як усього цього досягти, і при першій ж невдачі багато хто може згорнути з обраного шляху і зайнятися чимось інше.

Отже, до негативних наслідків впливу повідомлень ЗМІ на процес самовизначення старшокласників можна віднести:

- формування потреби у негайному задоволенні власних бажань і потреб;
- зниження якості міжособистісного спілкування;
- зниження якості спілкування;
- підвищення агресії старшокласників через величезну кількість сцен насильства на телеекрані [39, с. 25].

До позитивних наслідків належать підвищення обізнаності, допитливості, зростання великодушності, дружельності, зменшення тривоги та страхів.

Засоби масової інформації справляють настільки помітний вплив на самовизначення підлітків завдяки своїм властивостям. До основних переваг засобів масової інформації можна віднести сучасність, актуальність, новизну, мобільність, наочність, пов'язану з великими технічними можливостями, доступність, легкість сприйняття, можливість вибору. Інформація, одержувана каналами ЗМІ (головним чином із телевізійних сюжетів), має високу видовищність, динамічність, сильний емоційний вплив, але, на думку самих школярів, відкрито не нав'язується споживачеві. Вона не вимагає розумових зусиль і легко сприймається, проте погано вбудовується в систему сформованих у школі знань, оскільки таке перенесення вимагає спеціальних умінь. У цьому сенсі інформування старшокласників з боку засобів масової

інформації протиставляється шкільній освіті, яка передбачає необхідність і обов'язковість певної діяльності за відсутності вибору за інтересами [26, с. 198].

Вплив на молодь неминучий, оскільки саме молодь зараз безпосередньо пов'язана зі ЗМІ. Із самого дитинства дитина стикається спочатку з телевізором. Скільки разів ми намагалися погодувати неслухняну дитину, відволікаючи її увагу телевізором або радіо. Таким чином, ще в ранньому віці відбувається знайомство поки ще маленької людини із засобами мас-медіа. І далі, будучи імпульсивним підлітком, у період перехідного віку майже кожна друга дитина абстрагується від світу, знаходячи сусвітність в інтернеті, в соціальних мережах [30].

ЗМІ діють на незміцнілу психіку дітей, які, крім усього іншого, ще й не в змозі самостійно вибрати для себе потрібне і позбутися шкідливої інформації. Тому через недостатню самостійність пропонувана інформація просто нав'язується, і об'єктивно її осмислювати, розглянути з різних точок зору дитині буває важко, а найчастіше не під силу. Дитина, як губка, вбирає в себе все те, що їй пропонують: і погане, і хороше. На жаль, телебачення і комп'ютери замінили зараз молоді хорошу книгу.

Психологічна спрямованість мислення та допитливість до навколишньої дійсності тягнуть за собою необхідність у самореалізації, у пошуку свого місця у світі. І саме те, яким буде це місце, безпосередньо пов'язане з самоєвідомістю, що формується. Самосвідомість являє собою сукупність таких компонентів: самооцінка і рівень домагань, ідеали і ціннісні орієнтири, уявлення про себе, свої очікування, життєві плани. І якщо раніше на становлення перерахованих чинників впливали дорослі та вчителі, то тепер це місце посідають однолітки, які мають такий самий малий життєвий досвід, і ЗМІ, що впливають на сферу почуттів [25, с. 314].

Засоби масової інформації в сучасному світі – це головні канали інформування та формування громадської думки. З розвитком інформатизації суспільства дедалі більше відчувається вплив засобів медіа на соціум.

Світогляд, що формується, залежить від впливу на інтелект, волю, емоції та особистісну активну практичну діяльність. Отже, зменшити вплив ЗМІ на підростаюче покоління можливо лише шляхом розвитку в єдності знань і вмінь мислити та діяти.

Висновки до розділу 1

Особливості критичного сприйняття інформації у підлітків є важливою складовою їхньої освіти та розвитку. Ці навички допомагають молодим людям виявляти надійні джерела інформації, аналізувати її з різних точок зору, та приймати обгрунтовані рішення в цифровому світі. На цьому етапі їхньої освіти, підлітки повинні навчатися бути обережними і відповідальними споживачами інформації, а також розвивати критичне мислення, яке допоможе їм у подальшому житті. Іншими словами, навички критичного сприйняття інформації становлять основу для їхнього інтелектуального та особистісного розвитку, а також допомагають їм стати обізнаними та відповідальними громадянами.

Засоби масової інформації в сучасному світі – це головні канали інформування та формування громадської думки. А також один з головних чинників, який впливає на агресивну поведінку підлітків в шкільному середовищі. З розвитком інформатизації суспільства дедалі більше відчувається вплив засобів медіа на соціум.

Світогляд, що формується, залежить від впливу на інтелект, волю, емоції та особистісну активну практичну діяльність. Отже, зменшити вплив

ЗМІ на підростаюче покоління можливо лише шляхом розвитку в єдності
знань і вмінь мислити та діяти

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ СТАНУ АГРЕСІЇ ПІДЛІТКІВ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Організаційно-методичне обґрунтування програми дослідно-експериментальної роботи

Організація педагогічного експерименту з розвитку критичного мислення, в тому числі антиагресивного мислення здійснювалася відповідно до логіки наукового дослідження.

Для проведення експерименту нами було визначено цільову аудиторію учні 10 класу, в зв'язку з воєнним станом тести проводились дистанційно за допомогою гугл форм. Для проведення експерименту нами було визначено школярів 10А класу (21 особа), які виступили як експериментальна група (ЕГ), і 10Б класу (22 особи), які увійшли до контрольної групи (КГ). Проведене дослідження здійснювалося поетапно.

Перший етап – діагностичний (лютий – березень 2023 рік). На цьому етапі проводили діагностику критичного мислення та визначали проблему, висували гіпотезу, ставили мету і завдання здійснюваної дослідницької роботи.

Другий етап (березень – травень 2023 року) організаційно-формульальний – включав апробацію експериментальної методики з вироблення критичного мислення старших школярів до впливів ЗМІ.

Третій етап (вересень жовтень 2023 року) – контрольньо-аналітичний – передбачав порівняльний аналіз результатів дослідження, оформлення висновків і визначення перспектив дослідження.

Під час дослідження нами було застосовано такі методи та методики дослідження:

1) Тест на виявлення рівня впливу ЗМІ на підлітків

Мета: визначення рівня впливу ЗМІ на підлітків

НУВІП України

2) Тест оцінки критичного мислення Л. Старкі

Мета: визначення рівня критичного мислення.

3) Методика дослідження аналітичності мислення

Мета: Дослідження аналітичності мислення.

Вибір методик обґрунтовується такими принциповими позиціями:

НУВІП України

1) Для розуміння рівня впливу ЗМІ на підлітків та їх критичне мислення, перш за все треба визначити об'єм часу, який вони проводять в гаджетах та пристроях.

НУВІП України

2) Критичне мислення має власну специфіку і достатню визначеність, тому може бути досліджене, як самостійний психологічний об'єкт.

3) Рефлексивність є невід'ємною частиною критичного мислення, осмислення правильності бачення проблем, завдань і перебігу розумових процесів можливе на основі рефлексивного аналізу як власних, так і інших дій;

НУВІП України

4) Критичне мислення тісно пов'язане з аналітичним мисленням, тобто воно виражається насамперед в аналізі наявного та пропозиції щодо його оновлення. Аналіз і формулювання здійснюється на основі критичного осмислення.

НУВІП України

2.2. Діагностика рівня агресії підлітків у шкільному середовищі

На діагностичному етапі було поставлено таку мету дослідження: виявити рівень розвитку агресивного сприйняття інформації підлітків в шкільному середовищі на початок експерименту та визначити основні напрями його розвитку на основі отриманих даних.

Завдання діагностичного етапу:

НУВІП України

1) Здійснити підбір методів і методик діагностичного дослідження;

НУБІП України

2) Провести констагувальне дослідження;

3) Порівняти отримані результати в ЕР і КБ;

4) Визначити подальші шляхи розвитку критичного розвитку старшокласників.

НУБІП України

Для виявлення рівня впливу ЗМІ на старших підлітків, школярам було запропоновано методичку (див. додаток А.2).

Школярам пропонується відповісти на 8 запитань з готовими відповідями, що вимагають їх особистого вибору. Прикладом може слугувати запитання № 5: Як ти ставишся до ЗМІ?

НУБІП України

Відповідь: вірю в інформацію, що вони подають, але перевірю на правдивість, не вірю новинам, не маю конкретного ставлення.

На основі подібних запитань проводиться статистичний аналіз і у відсотковому співвідношенні визначається ймовірність впливу ЗМІ на дітей.

НУБІП України

Тест критичного мислення Старкі (Critical Thinking Skills Pretest) (див. додаток Б.2) було опубліковано в книжці Лорен Старкі «Навички критичного мислення за 20 хвилин на день» як попереднє оцінювальне завдання, за

результатами якого читач міг би визначити, які аспекти критичного мислення йому слід розвивати [23, с. 66].

НУБІП України

Тест розрахований на підлітків від 16-17 років і дорослих людей. В даному тесті міститься 27 запитань з варіантами відповідей, респондент повинен обрати одну, найбільш влучну на його думку. За кожну правильну відповідь можна отримати 1 бал.

НУБІП України

Дуже високі результати за тестом свідчать про те, що в такого індивіда розвинені практично всі операції критичного мислення: логіка, індукція, дедукція, рефлексія, контроль над емоціями, що спотворюють ухвалення рішень, аналіз інформації на достовірність, здатність розпізнавати свої ілюзії, маніпуляції з боку оточуючих, реклами, пропаганди, здатність

НУБІП України

відокремлювати оцінки й припущення від фактів, виявляти причинно-наслідкові зв'язки або сприймати їхню відсутність, визнавати обмеженість власних мисленнєвих процесів, виробляти найоптимальніші рішення в умовах невизначеності та ризику, уміння ставити реалістичні цілі та знаходити адекватні шляхи їх досягнення, контролювати припливи агресії. Така людина є ефективним професіоналом у всіх видах роботи, що вимагає прийняття складних і відповідальних рішень, а також має загальну перевагу в життєдіяльності, адаптації до мінливих умов середовища.

Дуже низькі результати за тестом свідчать, що цей індивід справляється тільки з 10-20% завдань, які потребують застосування критичного мислення. Це означає, що в цього суб'єкта погано розвинена логіка, процеси індукції та дедукції, здатність відфільтровувати недостовірну інформацію та збирати об'єктивну, виявляти маніпуляції, ілюзії та несправжні ідеї, ухвалювати виважені рішення, аргументовано дискутувати, усвідомлювати свої упередженості та необ'єктивність інших. Така людина почуватиметься незрозумілою або недостатньо компетентною в інтелектуальних суперечках, намагатиметься хитрувати, викручуватися або переходити на агресію, бо їй недоступні способи чіткої та переконливої логічної аргументації.

Для цього суб'єкта будуть характерні всілякі заміни мислення віруваннями – релігіями, забобонами, астрологією, хіромантією та іншими езотеричними вченнями. Часто такі люди потрапляють у тоталітарні секти або стають прихильниками праворадикальних та авторитарних ідеологій, вони можуть не довіряти науці та опиратися поширенню знань, набувати алкогольної, ігрової, телевізійної чи інших видів залежностей, що в свою чергу буде сприяти зростанню агресії. Вони підкоряються давнім інстинктам чи традиціям і мало використовують адаптивні можливості розуму. За такого

рівня критичного мислення дуже важливо розвивати його всіма доступними способами – використовувати літературу, записуватися на розвивальні та освітні програми. Це може істотно підвищити якість життя таких індивідів за рахунок поліпшення емоційного стану у зв'язку з проясненням картини світу, перетворенням її на більш контрольовану і менш фатальну, оптимізацією стратегій адаптації).

Методика дослідження аналітичності мислення.

Мета дослідження: визначення рівня розвитку аналітичності індуктивного мислення в умовах обмеженого часу.

Процедура дослідження. Це дослідження можна проводити як із одним досліджуваним, так і з невеликою групою, за умови, що кожен із досліджуваних отримає індивідуальний бланк (див. Додаток В.2) з надрукованою таблицею рядів чисел. Варто також забезпечити цілковиту самостійність роботи.

Обробка результатів. Обробка результатів виконується за допомогою ключа-таблиці з правильними відповідями (див. додаток Г.2). Під час обробки результатів підраховується кількість правильно дописаних досліджуваними рядів. Якщо досліджуваний записав у якому-небудь ряду тільки одне число, хоча воно і було правильним, числовий ряд вважається недописаним.

Рівень розвитку аналітичності мислення визначається за кількістю правильно дописаних рядів чисел. Якщо досліджуваний дописав 14-15 рядів, то його аналітичність мислення дуже висока або відмінна; якщо 11-13 – аналітичність висока або добра; якщо 8-10 – аналітичність середня або задовільна; якщо 6-7 – аналітичність низька або погана; якщо 5 і нижче, то аналітичність дуже низька або дуже погана.

Аналітичність вважається важливою характеристикою мислення. Вона являє собою готовий компонент здатності теоретизувати, відшукувати причинно-наслідкові зв'язки між явищами, становить основи загальних здібностей і необхідна для успішного оволодіння різноманітними видами діяльності. Тому можна зіставити результати тестування з успішністю з відповідних дисциплін. Інтерпретуючи результати, бажано враховувати особливості темпераменту досліджуваного, а також навички роботи з числами.

Висновок до розділу 2

Організація експерименту була проведена відповідно до наукових методів та принципів дослідження. Він був структурований на три етапи, включаючи діагностичний, організаційно-формувальний і контрольний-аналітичний етапи. Цей підхід сприяє системному та науковому дослідженню впливу ЗМІ на критичне мислення підлітків.

Цільова аудиторія експерименту – учні 10 класу. Це дозволило зробити дослідження більш релевантним та актуальним для даного контексту.

Експеримент був ретельно спланований і включав в себе визначення проблеми, формулювання гіпотези, встановлення мети та завдань. Цей підхід дозволив належним чином орієнтувати дослідницьку роботу.

Для діагностики рівня критичного мислення та впливу ЗМІ були застосовані відповідні методи та методики, такі як тести, методика дослідження аналітичності мислення та критичного мислення. Вибір цих методів обґрунтовується логічними аргументами та сприяє комплексному аналізу обраної проблеми.

Отримані результати дозволили визначити рівень впливу ЗМІ на підлітків, а також рівень розвитку критичного мислення серед підлітків у шкільному середовищі. Це має важливе значення для подальшого

вдосконалення педагогічних методів та підходів, які дозволять навчати дітей
правильно контролювати свої емоції

Результати дослідження можуть бути корисні для подальшого
педагогічного процесу та покращення медіаграмотності учнів.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

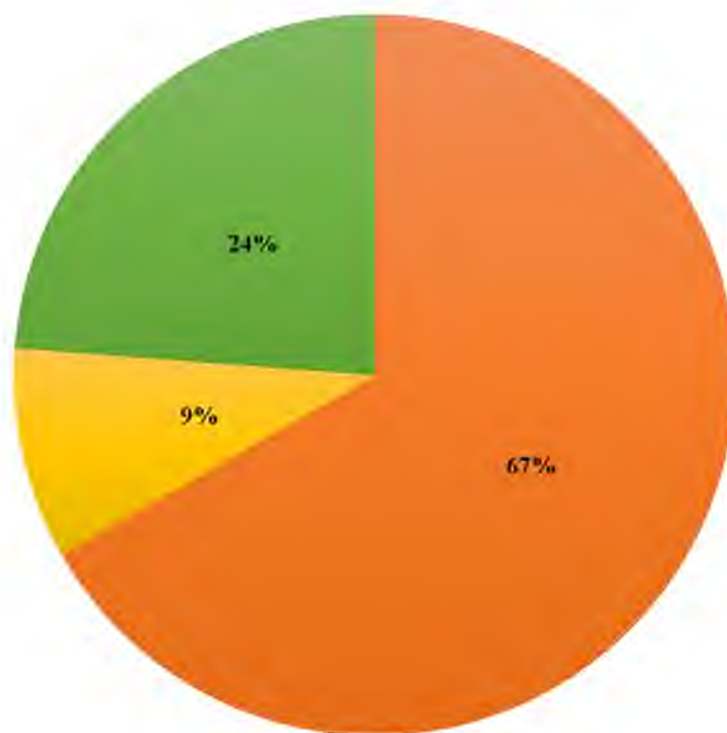
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСІЇ ПІДЛІТКІВ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

3.1. Аналіз рівня сформованості агресивного ставлення підлітків у шкільному середовищі до впливів ЗМІ

Тест на виявлення рівня впливу ЗМІ на підлітків був проведений в експериментальній та контрольній групі. З восьми питань найважливішими та які найбільше відображають здатність дітей до критичного сприйняття було 3.

Научно це відображено в рисунках 3.1, 3.2, 3.3.

Як ти ставишся до ЗМІ?

■ вірю в інформацію, але перевірю на правдивість ■ не вірю новинам ■ не маю конкретного ставлення

Рис. 3.1. Ставлення респондентів до ЗМІ

ЧИ ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ ЖИТТЯ В СЕРІАЛАХ/ФІЛЬМАХ ВІД РЕАЛЬНОГО?

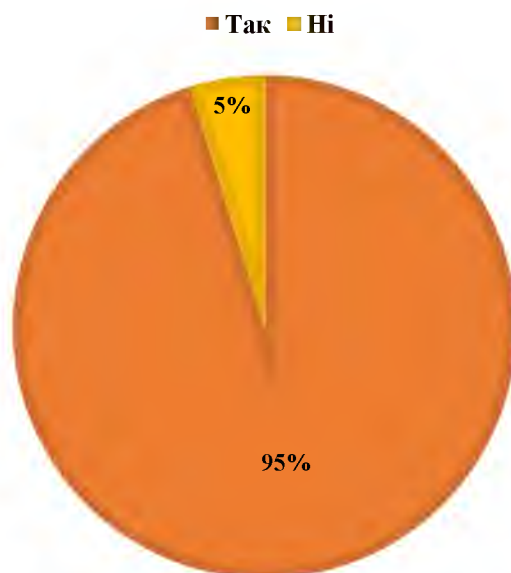

Рис. 3.2. Чи відрізняється життя в серіалах від реального?

ЯК ТИ ОБЕРЕШ ПРОВЕСТИ ВІЛЬНИЙ ЧАС?

- переглянути улюблену передачу
- посидіти в телефоні/пограти за комп'ютером
- вийти погуляти з друзями

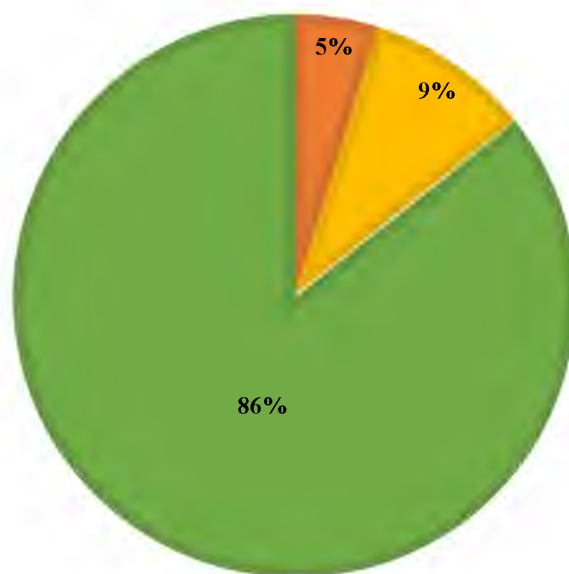

Рис. 3.3. Проведення вільного часу

Із приведених вище даних на рисунку 3.1 видно, що 67 % опитаних дітей довіряють ЗМІ, але перевіряють отриману звідти інформацію. Це свідчить про те, що більша половина респондентів схильна до елементарного критичного мислення, адже перевірка достовірності інформації та аналіз побаченого чи почутого є одним з його критеріїв.

24 % - не мають конкретного ставлення, це обумовлено особливостями вікового періоду. Адже в підлітковому віці у дітей ще формується їх бачення світу та власна позиція. Тому тут важливе розвивати мислення та вчити об'єктивно оцінювати інформацію отриману з різних джерел.

І 9 % взагалі не довіряють новинам. Таку думку зазвичай формує оточення, адже повна недовіра та скептицизм з'являється під впливом певних факторів, а саме думка авторитетних для підлітка людей: батьки, брати, сестри, друзі тощо.

На рисунку 3.2. зображені результати опитування з приводу чи відрізняється реальне життя від фільмів та серіалів. 95 % опитаних дали відповідь «Ні» і це свідчить про об'єктивне сприйняття і відмежування реального від вигадки. Але 5 % проголосували за те що різниці немає, такі діти є більш сприйнятливими та наївними. Тому вони потребують більше уваги до себе.

Також позитивна тенденція спостерігається на діаграмі 3.3. адже 86 % опитаних обере піти погуляти з друзями, активний відпочинок стоїть в пріоритеті. Всього 14 % віддали перевагу більш спокійному та пасивному відпочинку, це може бути обумовлено специфікою характеру та типом темпераменту.

Результати розвитку критичного мислення в ЕГ зафіксовано у таблиці

3.1.

НУБІП України

Таблиця 3.1.

Зведена таблиця результатів тестування школярів експериментальної групи за рівнем розвитку критичного мислення на констатуючому етапі

експерименту

№ учня	Сума балів	Рівень
1	15	середній
2	11	середній
3	17	середній
4	13	середній
5	22	високий
6	25	високий
7	19	середній
8	11	середній
9	23	високий
10	17	середній
11	16	середній
12	5	низький
13	3	низький
14	13	середній
15	13	середній
16	18	середній
17	10	низький
18	12	середній
19	18	середній
20	15	середній
21	11	середній

Підрахунок загальних результатів показав, що до високого рівня розвитку критичного мислення в експериментальній групі віднесено 3 учні (14,6%), до середнього – 15 (71,8%) та до низького – 3 учні (14,6%).

Отримані дані свідчать про високий потенціал старшокласників до розвитку критичного мислення. Загальні результати групи зафіксовано на рисунку 3.4.

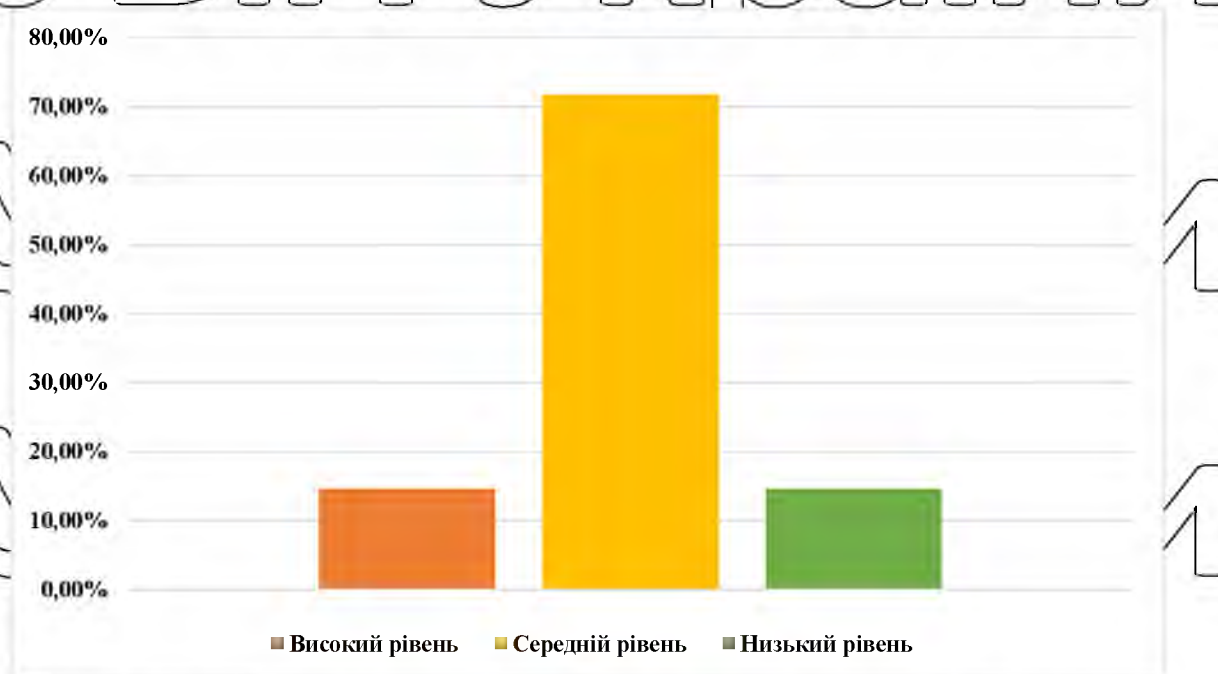

Рис. 3.4. Результати показників рівнів розвитку критичного мислення в експериментальній групі на початок експерименту

Процедура виявлення рівня розвитку критичного мислення була проведена в КГ. Результати зафіксовано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Зведена таблиця школярів КГ за рівнем розвитку критичного мислення на констатувальному етапі експерименту

№ учня	Сума балів	Рівень
1	11	середній

2	16	середній
3	6	низький
4	17	середній
5	13	середній
6	17	середній
7	11	середній
8	13	середній
9	2	низький
10	22	високий
11	16	середній
12	19	середній
13	7	низький
14	15	середній
15	13	середній
16	18	середній
17	20	високий
18	8	низький
19	3	низький
20	15	середній
21	10	середній
22	25	високий

Узагальнюючи отримані результати розвитку критичного мислення в контрольній групі, можна дійти висновку, що переважним, як в експериментальній групі, є середній рівень – 14 осіб (64,0%). До низького віднесено 5 осіб (22,7%), а до високого – 3 особи (13,3%). Загальні результати дослідження відображено на рисунку 3.5.

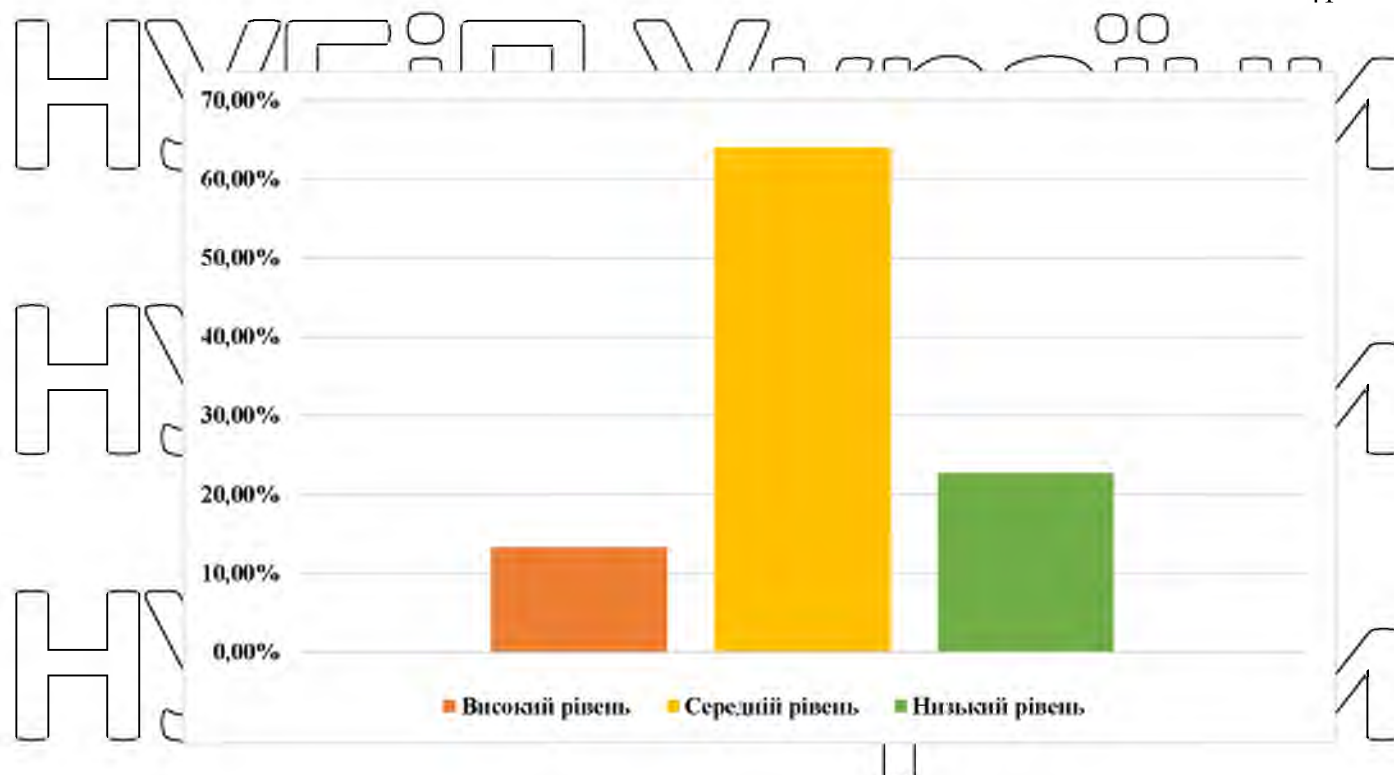

Рис. 3.5. Загальні результати дослідження розвитку критичного мислення в контрольній групі

Дослідження критичного мислення було доповнено вивченням рівня аналітичності мислення у школярів. Аналітичність відображає здатність школярів аналізувати й оцінювати свою здатність критично мислити та виявляти проблеми й помилки під час міркувань і доказів. Для проведення цього положення було використано діагностику (див. додаток 3).

Аналізуючи загальну картину про перебіг розв'язання, визначали відображення мисленнєвого процесу. Стратегія розв'язання могла бути таких видів:

а) хаотичною і непорядкованою, пошук розв'язання характеризувався безглуздим пошуком і висуненням великої кількості задумів, не дотримувалася логіка, а з'являлися гіпотези, які не перевірялися в остаточному варіанті (низький рівень);

б) формально-алгоритмічний, перебір варіантів із поверненням до раніше розглянутих, пошук має репродуктивний характер із недостатнім смисловим регулюванням (середній рівень);

в) змістовно-адаптивний рівень – пошук уявлявся логічним рухом думки в умовах, що належать до смислової сфери, тобто на особистісному рівні (високий рівень).

До низького рівня віднесено результати сформованості аналітичності мислення, де «К» – коефіцієнт дорівнює від 0 до 0,3; середній – від 0,31 до 0,7; високий – від 0,71 до 1. Зафіксовані результати в експериментальній групі відображено на рисунку 3.6.

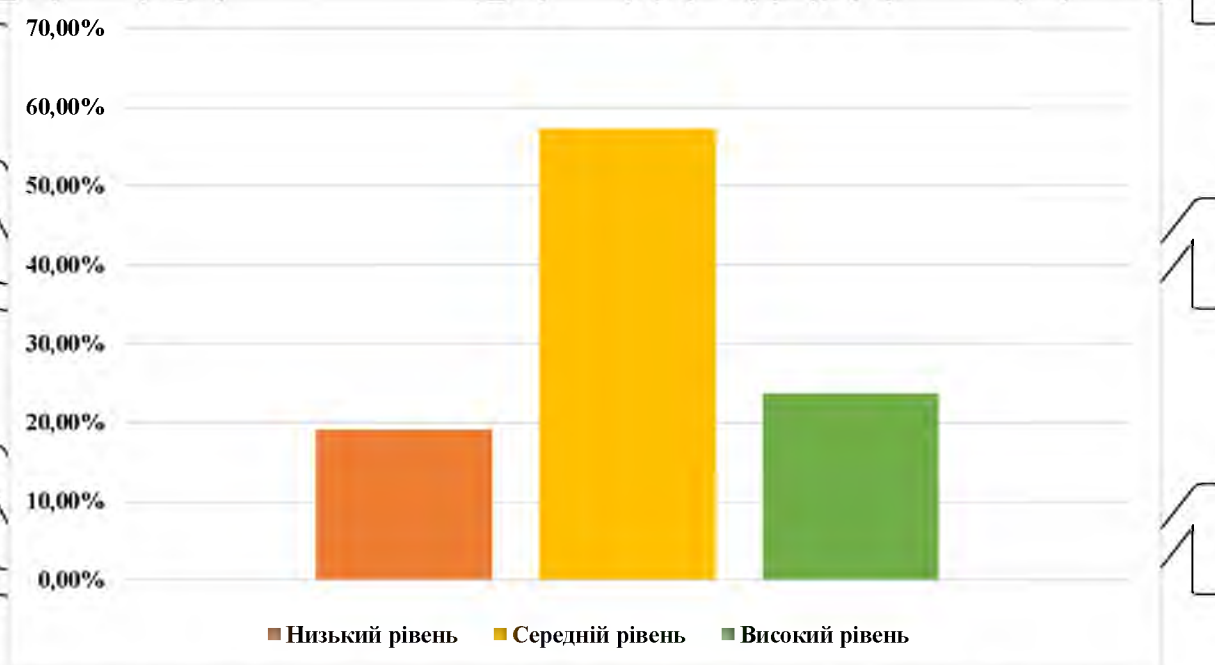

Рис. 3.6. Рівні розвитку аналітичності мислення в експериментальній групі на початок експерименту.

За всіх показників, виокремлених нами, як основні та супровідні компоненти розвитку критичного мислення, явно проглядається тенденція стабільного середнього рівня та незначність показів високого й низького рівнів. В експериментальній групі це підтверджено і в дослідженні рефлексії.

НУБІП України

Середній рівень становить 57,2% (12 осіб), низький – 19,1% (4 особи) і в 5 осіб (23,7%) виявлено високий рівень

Дослідження аналітичності мислення в контрольній групі проводилися за тією самою процедурою. Результати зафіксовано на рисунку 3.7.

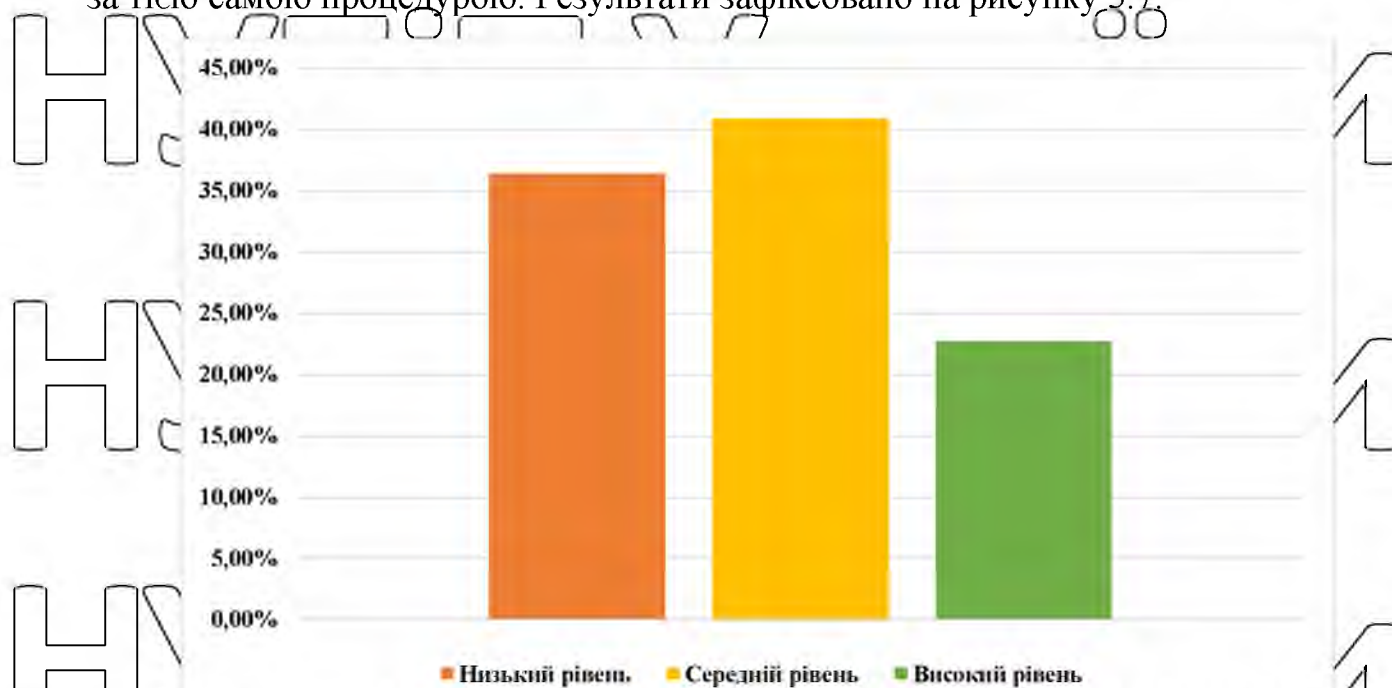

Рисунок 3.7. Рівні розвитку аналітичності мислення в КГ

на початок експерименту

3.2. Методика впровадження соціально-педагогічної програми профілактика агресії підлітків у шкільному середовищі

Розглядаючи медіапростір як невіддільну частину бовесня людською навколишнього світу, виникає необхідність використовувати потенціал медіа культури в освітньому процесі загальноосвітньої школи. Особливо це актуально у зв'язку з загостренням суперечностей, що визначаються зростаючою роллю і значенням медіа у формуванні свідомості та світогляду учнів і нерозвиненим їхнім критичним мисленням як основи сприйняття медіа продукції. Особлива суперечність полягає в можливості медіа- засобів щодо залучення старших школярів до культурних цінностей людства та

відсутністю активного впровадження медіа продукції в освітній процес школярів [13, с. 120].

Виходячи з отриманих даних про рівень розвитку критичного мислення старшокласників, з огляду на сформовані суперечності щодо впровадження медіа педагогіки в навчальний процес, нами була запропонована експериментальна програма «Сучасна людина в медіапросторі». Метою програми став розвиток критичного мислення в умовах медіапростору.

Завдання факультативних занять:

1) Представлення школярам сучасної соціокультурної ситуації функціонування медіа засобів в Україні та за кордоном;

2) Освоєння творчих медіа-продуктів сучасних медіа-майстрів,

3) Вивчення видатних медіа текстів із різних галузей медіа культури (кіно, друк, радіо та ін.);

4) Розвиток критичного мислення на матеріалі та в умовах упровадження медіа культури в освітній процес у школі.

Заняття проводилися у факультативній формі та здійснювалися один раз на тиждень, тривалістю 45 хвилин. Організація занять передбачала наявність комп'ютерної техніки з можливістю виходу в інтернет та інтерактивної дошки.

Впровадження експериментальної програми здійснювалося на основі моделі, представленої в теоретичній частині нашого дослідження. Програма включала 12 занять і була присвячена історії медіа культури. Ця частина факультативу представлена в тематичному плані.

Таблиця 3.3.

Тематичний план програми «Сучасна людина в медіапросторі»

№	Назва теми	К-сть годин
---	------------	-------------

1	Структура медіа простору сусільства	1
2	Книгодрукування як перша форма медіа культури	1
3	Преса та друковані медіа в сучасному світі	1
4	Фотомистецтво – творчий елемент медіакультури	1
5	Звукозапис і радіо	1
6	Народження кінематографа	1
7	Історія зарубіжного кінематографа	2
9	Історія вітчизняного кінематографа	2
10	TV і відеозаписи	1
11	Комп'ютерні системи. Інтернет.	1
Всього:		12

У темі старші школярі під час факультативних занять опанували основні поняття медіакультури, такі як друк, фотографія, кінематограф, TV, комп'ютерні системи тощо.

Тема 2. Розкриваючи історію друкованих медіа, особлива увага приділялася моменту зародження письма, починаючи з первісного мистецтва інків та індіанців, ієрогліфів Єгипту і фінікійського алфавіту, грецького письма Кирила і Мефодія. Увагу загострили на прийомах друку й техніках перших книг: індіанських рукописах на пальмових аркушах, новгородській берестяній грамоті, клинописі, папірусних сувоях Єгипту, китайському письмі на шовку. Виникнення техніки друкарства.

Розкриваючи тему 3 «Преса і друковані медіа в сучасному світі», школярам було представлено форми і види преси, що виникла. До них було віднесено «летючі листки» в Німеччині, голландські вістові листи, появу

журналів різного змісту: наукових, дитячих, юннаток, сатиричних, а також сучасні форми журналів та їхнє призначення.

Висвітлюючи тему 4, особливий акцент було зроблено на взаємозв'язку наукових відкриттів і появи нових форм фіксації дійсності. До таких форм було віднесено: камера – обскура (XI століття), дагеротипи (XIX століття), створення фотопаперу, тримачів для плівки, винахід кольорового паперу.

З формою фотомистецтва школярів знайомили через представлення портретної зйомки, пейзажів, зйомки архітектури, побутових сцен, документальної фотозйомки, слайд-шоу, діафільмів, використання фотографій. Усі використовувані фотоматеріали були творчими роботами відомих фотохудожників.

У темі 5 перед школярами було презентовано історію радіопристроїв, починаючи з відкриття електромагнітних хвиль (Г. Герц, Німеччина, 1886 р.), винаходу радіо (О. Шопов, Г. Марконі), підготовки регулярного масового мовлення. Розширення можливостей звукової інформації через звукозапис і застосування нових форм у радіопередачах здійснювалося на прикладі репортажів відомих радіожурналістів. Для школярів були представлені різні радіопрограми та види звукозаписів (музичні, освітні, літературно-драматичні).

Залучаючи школярів до творчості радіожурналістів, їм було представлено медіа-продукцію різних жанрів: інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні, літературно-драматичні, а також різноманітні варіанти звукозапису – грамзаписи, магнітні, лазерні, магнітні, лазерні та цифрові записи.

Тема 6. Значущою стороною історії цього явища стали: технічні відкриття – апарат Тимченка, 1893 р., хронограф Х.Демені, 1834 р., рухомі

фотографії Т. Едісона, відкриття братів Люм'єр (Франція, 1895 р.). Велике значення мала поява німого кінематографа (Ч. Чаплін, Д. Кітан).

Продовження цієї теми розкривалося в історії зарубіжного та вітчизняного кінематографа 30-40, 50-60, 70-80 років ХХ століття. Були переглянуті фрагменти фільмів Ф. Фелліні, Л. Вісконті, Ж. Годара, Ф. Трюффо, К. Лелуша, Л. Бунюеля, І. Бергмана та інших. Важливо було представити перед школярами сучасні тенденції технізації та комп'ютеризації в кіно.

У темі 9 про телебачення та відеозапис показано історію TV: від представлення перших телевізійних пристроїв до основних принципів телетрансляції, зародження відео та його перспективи, показано роль і значення телебачення та радіомовлення в історії вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації. Для учнів було продемонстровано зразки навчальних, художніх, ігрових та інформаційних програм, ток-шоу, реклами. Опановуючи тележурналістику, школярі мали вміти визначити жанри TV: інформаційні (телеінтерв'ю, прес-конференції); аналітичні (телеогляди) та публіцистичні (телеесеї, телеесеї, теленариси).

Завершилася робота за темою 10 дослідженням школярів основних етапів розвитку інтернету в Україні та за кордоном. Узагальнювався їхній особистий досвід з використання інтернет-порталів, сайтів, текстів.

Представлено сучасні психо-технічні підходи щодо сприйняття медіатекстів та їхнього впливу на свідомість людини.

Дана програма дала змогу створити змістовне підґрунтя для розвитку критичного мислення школярів, зробити для них більш осмисленим процес ставлення до медіа-цінностей. Спираючись на наше дослідження, яке було розширено визначенням образу «ідеального критичного мислення», сформульованого у звіті про експертний консенсус щодо освітнього

оцінювання та навчання критичного мислення, ми визначили мету, завдання, зміст і технології його реалізації.

Мета програми полягає в розвитку критичного мислення як «цілеспрямованої саморегульованої системи суджень, використовуваної для інтерпретації, аналізу, оцінювання та формулювання висновків, а також для пояснюваних доказових концептуальних, критеріологічних або контекстуальних досліджень, на яких сама система суджень ґрунтується».

Із доповіді Delphi з критичного мислення випливає, що «ідеальний критичний мислитель прискіпливий, добре поінформований, розумно довірливий, гнучкий, справедливий в оцінках, чесно визнає власні слабкості, розважливий у процесі ухвалення рішення, готовий переглянути власну точку зору, мати чесне уявлення про предмет, спокійний у суперечливих ситуаціях, наполегливий у пошуках потрібної інформації, розумний у виборі критеріїв, націлений на пізнання й одержання результатів» [29, с. 30].

У нашій програмі було реалізовано особистісно-орієнтований підхід. Його значення полягало в тому, що критичне мислення виявляється не тільки стосовно певної інформації, а й до життя, способу життя загалом. Виражається така афективна диспозиція в прагненні школяра розвивати свою допитливість, зацікавленості в пізнанні широкого діапазону проблем, аргументованому дослідженні, відсутності упередженості щодо відмінних світоглядів, проявів гнучкості в розгляді думок, прагненні розуміти думки інших, чесності в оцінюванні аргументів та фактів, бажанні «боротися» із власними стереотипами й упередженнями, готовності відстоювати власну точку зору та одночасно переглянути власні погляди, якщо вони є неправильними, а також в тому, що вони не можуть бути виправданими.

Діяльнісний підхід, здійснюваний у перебігу дослідження, дав змогу зосередитися на питаннях можливості формування необхідних навичок

критичного мислення як процесу свідомої думки. До таких навичок ми відносимо когнітивні навички ясність виміру питання, акуратність у роботі зі спірними питаннями, старанність у виборі інформації, аргументованість у пошуку релевантної інформації, фокусування на розгляді проблеми, точності виконання завдань.

Для досягнення мети нами застосовувалися різні технології.

1. Кейс-методи. Для розвитку критичного мислення було підбрано приклади медіакультури зі сфери радіо, преси, кіно, інтернету. На даному матеріалі, що має суперечливий неоднозначний характер, школярі здійснювали аналіз, синтез, оцінювання проблеми в прикладах, наводили аргументи їхнього обґрунтування, прогнозували наслідки, приймали чи відкидали альтернативні точки зору, шукали надійні джерела інформації для обґрунтування аргументів, приходили до спільного консенсусу у розв'язанні кейса на підставі контрольованого, обґрунтованого та спрямованого рішення, що було найефективнішим для конкретної ситуації [28].

2. Кластери. Цю технологію нами було застосовано для аналізу інформаційних і художніх текстів. Кластер («гроно», «пензель») являє собою замальовку або запис, де виокремлюють смислові одиниці тексту, що дає змогу його систематизувати та графічно наочно представити мисленнєві процеси, які здійснюються в момент занурення в тему. Система кластерів може охопити великий обсяг інформації в історичному, логічному планах.

Кластери дають змогу вести працювати в групах, парах і в колективі, за всією темою або її частиною [27].

3. Ментальні карти (mindmapping) Бьюзена. Більш сучасна технологія, де у вигляді різних записів, малюнків, знаків фіксується взаємозв'язок, причинність, послідовність елементів теми. Цю технологію застосовували під час вивчення тем, пов'язаних з історією кінематографа та

друкарства, де важливо було показати взаємозв'язок історичного, культурного контекстів відкриттів у галузі науки і техніки та їхній вплив на зміну форми і змісту кіномистецтва [33, с. 38].

4. Технологія «Вірні - невірні твердження». Застосовували під час аналізу різних інформаційних текстів, радіо та преси. Учні пропонувалося виокремити уривки, моменти теми, що концентрують основні твердження. Систематизуючи твердження, наводячи аргументи, у дискусії та обговоренні вироблялося рішення щодо правильності чи неправильності тверджень, заздалегідь зашифрованих у медіаматеріалі, з чітким представленням доказовості своєї думки [38, с. 55].

5. Ефективною технологією є «Дерево передбачень». Застосування обґрунтовується необхідністю оволодіння школярем елементами аналізу, прогнозування подій, припущень. Образ дерева в технології символізує тему, а «гілки» – припущення, що відображають рух думки «можливо» та «ймовірно». «Листя» – обґрунтування припущень, аргументи в доведенні припущень.

6. Розвиток рефлексії як прояв критичного мислення здійснюється низкою методик, до них можна віднести: есе «фішбон», «дворядний стіл». Проте найбільш значущими були прийоми рефлексії, як систематизації та підсумовування нової інформації, усвідомлення смислу та власного ставлення до власного матеріалу, але найголовнішим було виокремлення напрямів на опанування інформаційного поля через аналіз особистих мисленнєвих операцій. Школяр має бути готовий до запитань: «Що вас привабило в даній інформації?», «Які розумові операції ви здійснювали, щоб виокремити зміст тексту?» тощо. Рефлексію слід проводити у вербальному вигляді, що надає їй більш структурованого вигляду, створює ситуацію продуктивного роздуму.

Прикладом технології вербального вигляду є «подвійний щоденник». Під час читання школярам пропонується виписати, з одного боку, фрази з тексту (статті, книжки), що справили позитивний вплив або протест, з другого – чому ці фрази спричинили аналіз і які думки та асоціації вони викликали.

Не менш ефективним є і прийом «есе» або написання листа, де від імені героя (фільму, відеоролика) пишеться лист. Важливо поставити себе на місце персонажа і відобразити його думки та почуття. Також можна додати такі технології розвитку та прийоми, як: ін-серт, бортовий журнал, щоденники, стратегія «зиг-заг», розвиток критичного мислення через читання та письмо [41].

Узагальнюючи репрезентовані технології розвитку критичного мислення, слід уточнити, що всі представлені методи та форми реалізовувалися в індивідуальній, індивідуально-груповій, груповій, парній та колективній формах. Виходячи з того, що критичне мислення є соціальним проявом, важливою була організація його формування в дискусіях, диспутах, діалогах. Це давало можливість чути індивідуальні уявлення про предмет і обґрунтування своєї позиції.

Розвиток критичного мислення мав на меті виокремлення його інваріантних компонентів, спрямованих на осмислення інформації, що надходить, і виявлених внутрішніх причин того чи іншого явища, недоступного для конкретного сприйняття. До таких сформованих компонентів було віднесено: критичний аналіз змістовних аспектів тексту, виявлення відповідностей достатньої підстави, виявлення логічних невідповідностей системи висловлювань, необхідних і достатніх для доказової інформаційної бази для виявлення істинності наведених суджень [11].

Для реалізації експерименту програми нами було запропоновано і частково реалізовано завдання розширення медіапростору школи. Аналіз медіа умов школи, в якій проводився експеримент, показав, що в ній був достатньо сформований простір із представленням інформації про навчальний заклад у відкритій медіасфері: створено Web-сторінку, обліковий запис у соціальних мережах, канал на YouTube, виходять шкільні газети, відеоролики про події школи, розміщено відеоролики вчителів та школярів, їхніх творчих результатів і пошуків.

Осмилюючи критичне мислення як творче, у рамках сформованого медіапростору школи старшим школярам пропонувалося виконання різних форм творчих завдань: написання статей, зняття відеоролика, підготовка фотовиставки, підготовка матеріалів для сайтів, блогів.

Найзначнішими виступили проекти зі створення шкільного науково-художнього альманаху, який, виходячи з періодичністю один раз на півроку, об'єднував відображені за певною тематикою медіапродукти, які активно використовувалися на факультативних заняттях. Вийшли випуски: «Кіно і час», «Сучасність у дзеркалі фотоапарата», «Журналістика на TV» та інші. Ці альманахи розміщувалися за впливовими матеріалами, жанрами, форматами, історичністю публікації. Таким чином, медіапростір школи створив можливість значно урізноманітнити зміст технологій у зв'язку з розширенням медіатекстів для сприйняття, опанування контексту, пошуку прихованого сенсу та індивідуального трактування отриманої інформації. Але головне, що дослідницька діяльність виступила в медіапросторі умовою для здійснення дослідницької діяльності.

3.3. Аналіз та інтерпретація результатів експериментальної роботи

Для підтвердження ефективності проведеної роботи з упровадження експериментальної програми в логіці педагогічного дослідження нами було проведено завершальний контрольний етап експерименту.

Мета контрольного етапу – виявити результативні показники розвитку критичного мислення на основі порівняльного аналізу отриманих даних в експериментальній групі та контрольній групі.

Завдання контрольного етапу експерименту:

– провести повторну діагностику основних виокремлених компонентів критичного мислення;

– порівняти результати констатувального та контрольного етапів експерименту;

– узагальнити отримані результати і зробити загальні висновки та висновки щодо дослідження.

Змін у складі учасників, їх чисельності не відбулося, таким чином збережено умови проведення експерименту. Дослідження проводилося у вересні – жовтні 2023 року.

Спочатку було повторено дослідження на виявлення рівня критичного мислення. Порівняльні результати в експериментальній групі відображено на таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Зведена таблиця результатів тестування школярів в ЕІ за рівнем розвитку критичного мислення на контрольному етапі.

№ учня	Сума балів	Рівень
1	13	середній

2	17	середній
3	22	високий
4	26	високий
5	23	високий
6	25	високий
7	19	середній
8	26	високий
9	15	середній
10	21	високий
11	14	середній
12	17	середній
13	23	високий
14	13	середній
15	17	середній
16	19	середній
17	9	низький
18	11	середній
19	18	середній
20	14	середній
21	19	середній

Індивідуальні показники рівня розвитку критичного мислення школярів

ЕГ відобразили, що до низького рівня віднесено 1 особу, до середнього – 13 осіб, до високого – 7 осіб. У відсотковому відношенні отримані дані – на рисунку 3.8.

НУБІП України

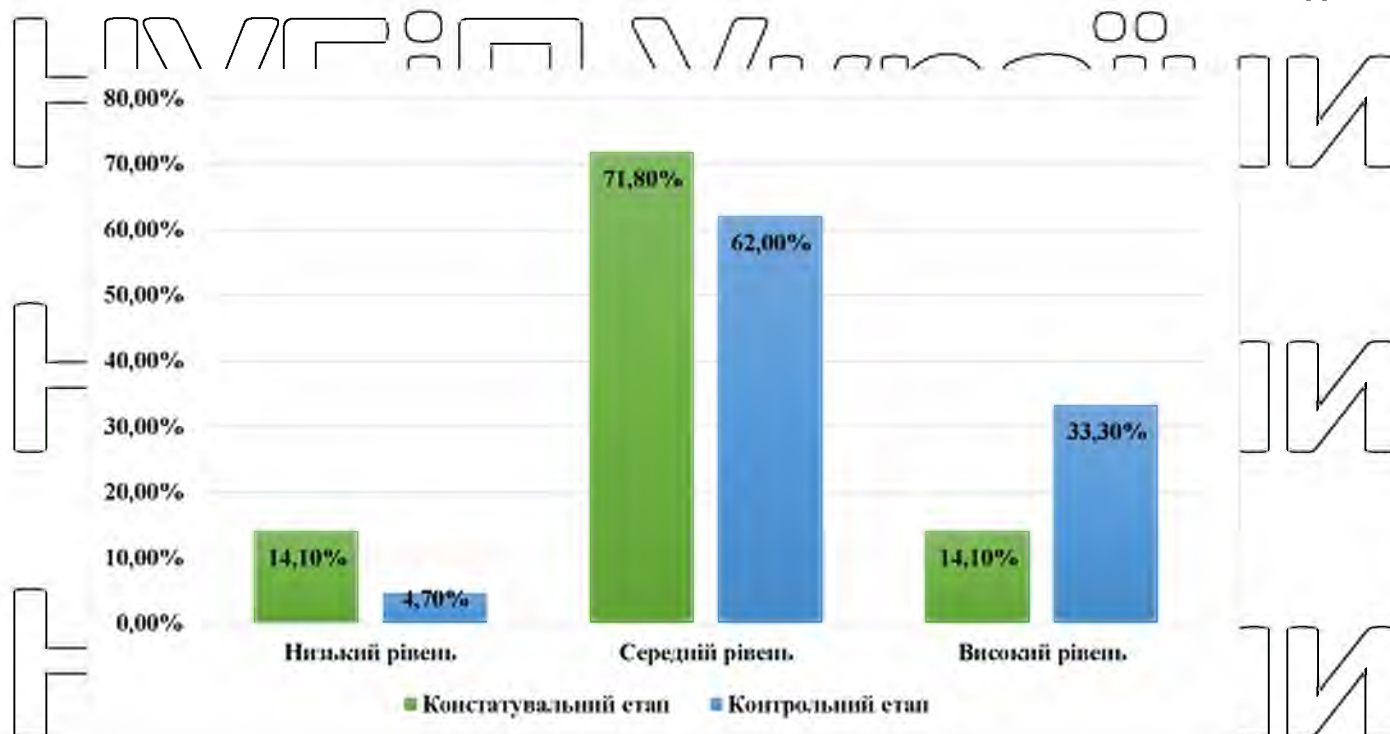

Рис. 3.8. Порівняльні результати розвитку критичного мислення школярів в ЕГ на контрольному етапі експерименту

З отриманих результатів видно значне зростання кількості школярів з високим рівнем критичного мислення – з 14,6% до 33,3%, що свідчить про те, що більше половини школярів підвищили свій інтелектуальний рівень у прояві його критичності. Знизився низький рівень до 4,7% (1 особа).

Таку саму методику було проведено в контрольній групі. Індивідуальні результати зафіксовано у зведеній таблиці 3.5.

Таблиця 3.5.

Зведена таблиця результатів тестування школярів у КГ за рівнем розвитку критичного мислення на контрольному етапі

№ учня	Сума балів	Рівень
1	13	середній
2	24	високий
3	15	середній
4	17	середній

5	14	середній
6	7	низький

7	11	середній
8	13	середній
9	5	низький
10	12	середній

11	25	високий
12	16	середній
13	14	середній
14	5	низький
15	17	середній

16	8	низький
17	13	середній
18	18	середній
19	23	високий

20	15	середній
21	11	середній
22	15	середній

Індивідуальні показники в КГ з розвитку критичного мислення свідчать про те, що суттєвих змін не відбулося. На високому рівні залишилося 3 особи, на низькому виявилось 4 особи, до середнього віднесено 15 осіб. У відсотковому відношенні отримані дані зафіксовано на рисунку 3.9.

23	11	середній
----	----	----------

24	11	середній
----	----	----------

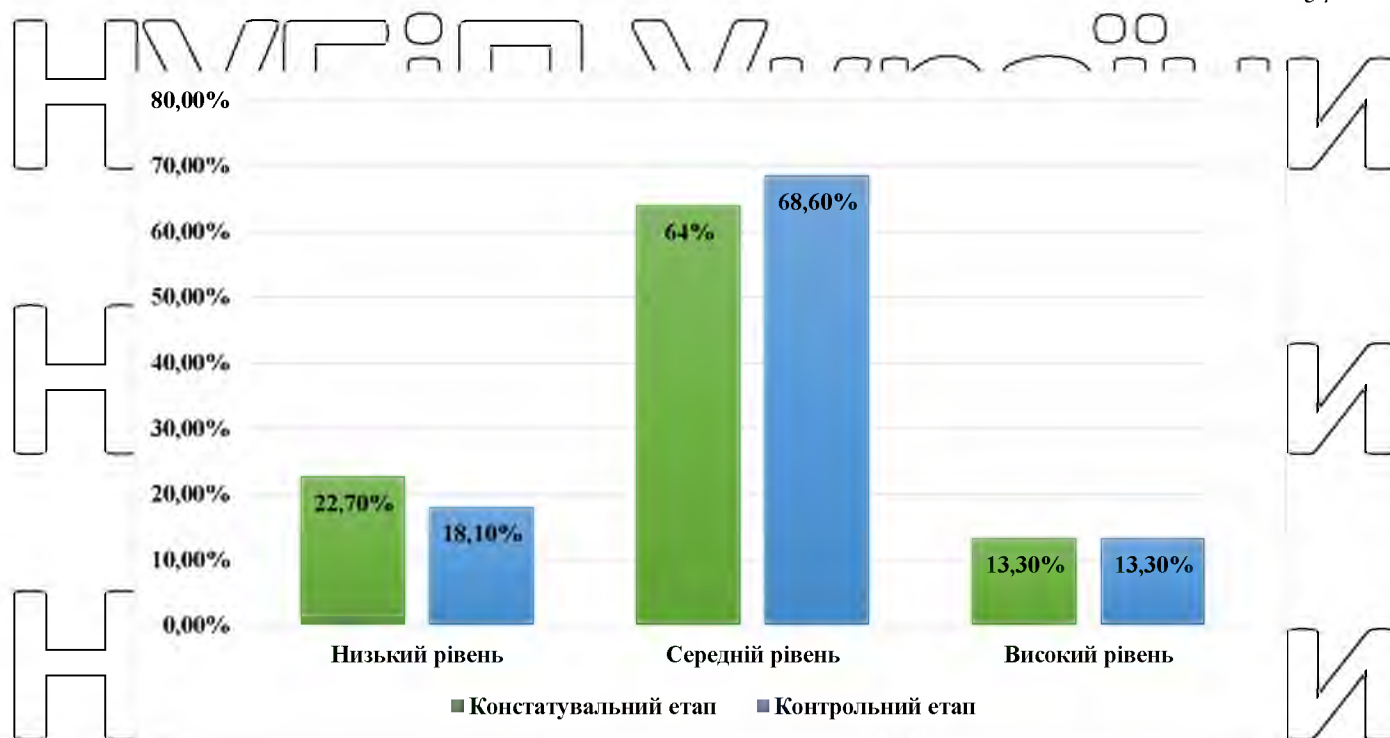

Рисунок 3.9. Порівняльні результати розвитку критичного мислення в КГ на контрольному етапі

Для виявлення змін у сфері аналітики зі школярами було повторено діагностику. Їм також було запропоновано продовжити логічні цифрові ряди, за винятком того, що повторити завдання було неможливо, оскільки воно було знайоме школярам. Нами було розроблено власний варіант, аналогічний авторському. Під час бесіди зі школярами узагальнювали їхні висловлювання, уточнювали моменти констатації власного бачення інтелектуального процесу з розв'язання завдань.

Узагальнені висновки відображено на рисунку 3.10.

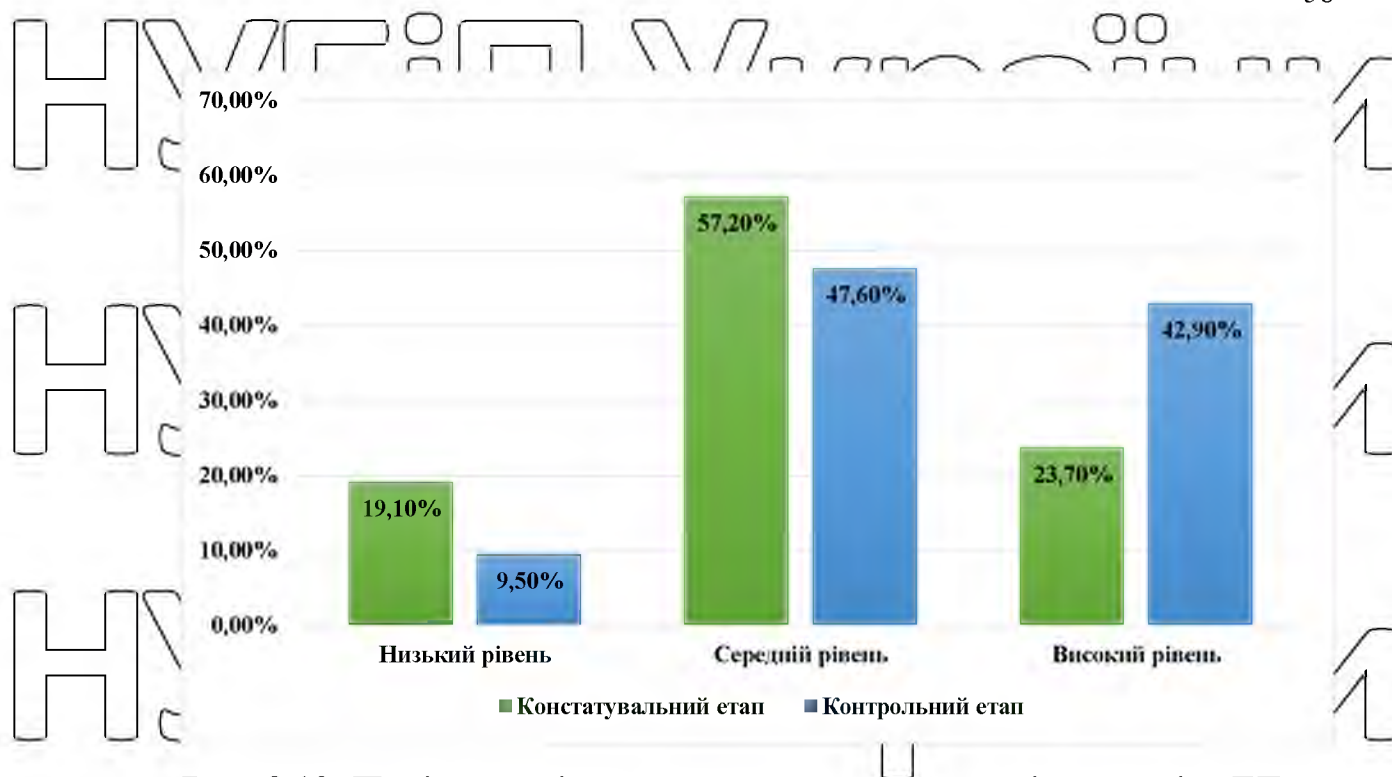

Рис. 3.10. Порівняльні результати розвитку аналітичності в ЕГ на контрольному етапі експерименту

Отримані дані свідчать про зниження низького рівня до 9,5% (2 особи) і значне підвищення високого рівня з 23,7% (5 осіб) до 42,9% (9 осіб).

Позитивна динаміка розвитку аналітичності в експериментальній групі має яскраво виражений характер і позитивне значення.

Для порівняння результатів розвитку аналітичного мислення в контрольній групі школярів також проводилося обстеження за змінами змістом логічних рядів. Були отримані такі результати, відображені на рисунку 3.11.

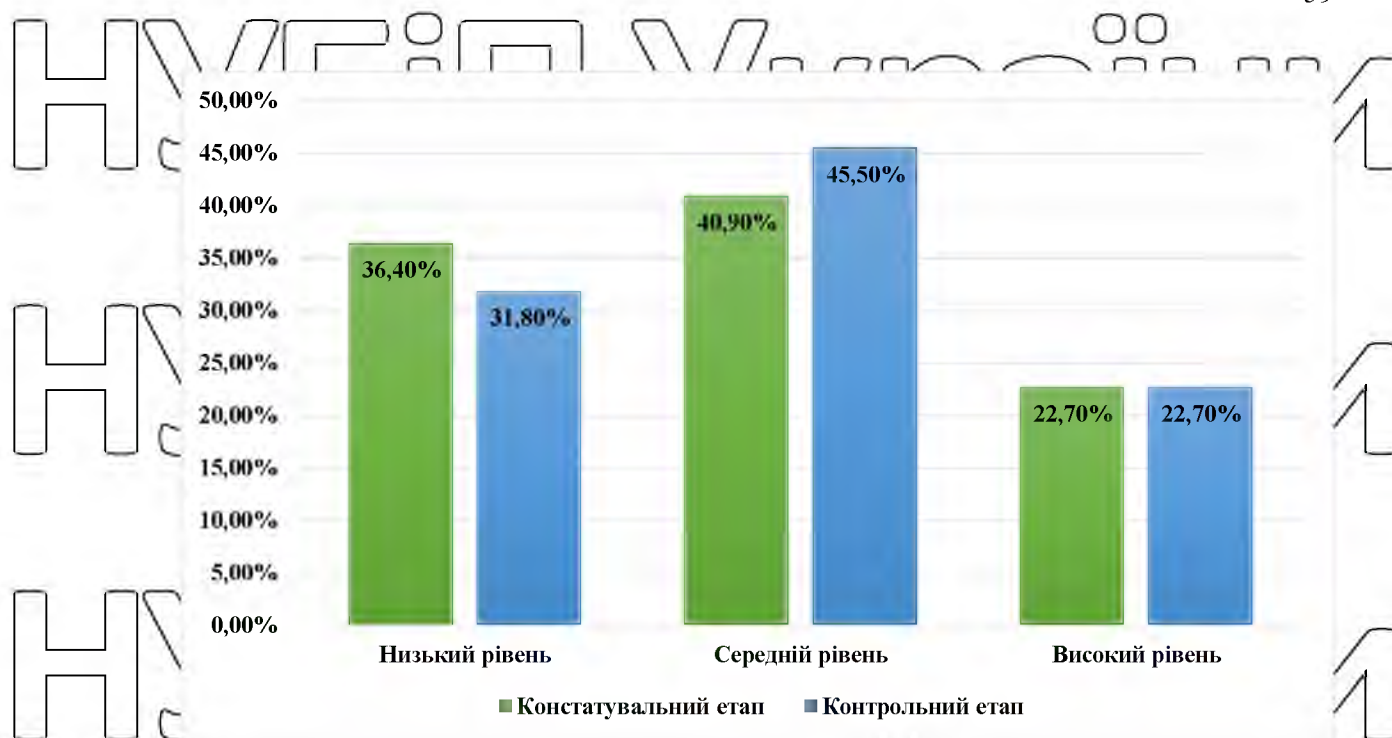

Рисунок 3.11. Порівняльні результати розвитку аналітичності в КГ на контрольному етапі експерименту

Отримані дані свідчать про відсутність зміни у КГ на високому рівні, він, як і раніше, дорівнює 22,7% (5 осіб), і наявність несуттєвих на середньому, де приріст становив 4,6% (1 особа). Зниження показників низького рівня недостатнє.

Узагальнюючи результати, можна дійти висновку, що під час експерименту активно й динамічно розвивалося критичне мислення в експериментальній групі, у контрольній групі суттєвих змін не спостерігалось.

Таким чином, отримані результати дали змогу дійти висновку, що основні підходи до розроблення експериментальної програми та технологій її реалізації були ефективними для розвитку критичного мислення учнів.

Висновок до розділу 3

На другому і третьому етапі дослідження здійснювалася перевірка гіпотези, впроваджувалася програма розвитку критичного мислення

старшокласників засобами медіа педагогіки, апробувалися технології, а також визначався критеріально-діагностичний інструментарій. Після цього проводили контрольний етап дослідження, узагальнювали й аналізували отримані результати, формулювали висновки, оформляли матеріали магістерської роботи.

У перебігу дослідження було узагальнено філософські, психологічні, педагогічні наукові пошуки щодо визначення структури, змісту та формулювання поняття «критичне мислення» та виявлено особливості прояву цього феномена у старшому шкільному віці. Запропоновано педагогічну систему розвитку критичного мислення засобами медіа педагогіки в навчальному процесі школи у вигляді факультативних занять, що мають специфічний історико-теоретичний зміст з медіа культури, та технології, спрямованої на розвиток критичного мислення. Доповнено медійний простір школи застосуванням проєктного підходу та розробкою медійних продуктів старшокласниками у вигляді текстів в інтернеті, шкільної газети, створення архіву медіа текстів для занять. Розроблено критеріально-діагностичний інструментарій, що включає високий, середній, низький рівні розвитку критичного мислення старшокласників із конкретним вмістом компонентів, визначених методом доповненого та текстоцентричного підходів.

Наприкінці нашого дослідження було доведено ефективність запропонованої медіапрограми для розвитку критичного мислення старших школярів і значущість дидактичного матеріалу. Застосовуваний комплекс технологій медіапедагогіки може бути рекомендований як основа розвитку критичного мислення в школі. А також створений критеріально-діагностичний інструментарій може слугувати показником розвиненості критичного мислення старшокласників.

НУБІП України

ВИСНОВОК

В умовах розвитку сучасного суспільства актуальним є формування людини з розвиненим критичним мисленням. Саме цим і було обумовлено вибір теми магістерської роботи.

Під час дослідження ми вивчили різні джерела та походження поняття «критичного мислення». Термін дуже багатогранний і не піддається категоричному опису, його можна трактувати по-різному. Це допомогло визначитися з конкретикою дослідження, щоб вивчити вплив ЗМІ на критичне мислення старших школярів.

В другій частині нашої роботи ми теоретично обґрунтували та практично підтвердили можливість розвитку критичного мислення серед старшокласників за допомогою медіа педагогіки. Для цього ми використали дві групи учнів, піддаючи їх обстеженню перед та після проведення експерименту, щоб виявити зміни та підтвердити нашу гіпотезу.

В рамках дослідження ми також апробували певні методи навчання з використанням сучасних підходів, включаючи розробку програми розвитку критичного мислення та впровадження новітніх технологій.

В результаті аналізу даних ми встановили, що ці методи навчання справді вплинули на розвиток критичного мислення старшокласників, і отримали позитивний висновок щодо важливості розвитку цієї навички серед старших підлітків.

В рамках практичного дослідження ми також розширили медійний простір школи за допомогою проєктного підходу та розробки програми покращення обізнаності дітей, створивши текстовий контент в Інтернеті, шкільній газеті та архіві медіатекстів для навчальних занять.

Додатково, ми розробили критеріально-діагностичний інструментарій, який дозволяє визначити рівні розвитку критичного мислення серед

старшокласників з різними компонентами, використовуючи метод доповненого та текстоцентричного підходів

Загалом, наше дослідження підтвердило ефективність програми для розвитку критичного мислення учнів старших класів та важливість використання спеціальних педагогічних технологій у школі для поліпшення інтелектуального розвитку старшокласників. Наш критеріально-діагностичний інструментарій може слугувати показником рівня розвитку критичного мислення серед цієї аудиторії. Ми рекомендуємо використовувати комплекс технологій як основу для розвитку критичного мислення у школі та сприяння інтелектуальному зростанню старших учнів.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. Ф. Виклики глобалізації у сучасних соціальнопедагогічних тенденціях і проблемах. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2016. Випуск 9. С. 7–18.

2. Алексєєнко Т. Ф. Мас-медіа індустрії дозвілля як соціально-культурний феномен. Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля : матеріали міжнар. конф., м. Київ, 2014. С. 38–45

3. Апостолова Г. В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини. Практична психологія та соціальна робота. 2013. №9–10. С. 1–3

4. Баверико Н. В., Шугайдо Я. В. Проблема формування критичного ставлення підлітків до засобів масової інформації: соціально-педагогічні аспекти. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. № 1 (28). С. 32–40.

5. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва / О. Волошенюк, О. Мокрогуз. Київ: ЦВП, АУП, 2017. 79 с.

6. Белкіна-Ковальчук О. В. Роль критичного мислення в сучасній освіті // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2018. Випуск 52. С. 2019–224. Режим доступу: http://ibuv.gov.ua/UJRN/nlirapt_52_53. (дата звернення: 21.09.2023)

7. Бісовецька Л. А. Роль засобів масової комунікації у формуванні особистості учня. Інноватика у вихованні. 36. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. 2015. Вип. 2. С. 128–133.

8. Веретенко Т. Г., Снітко М. А. Детермінанти формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі. Wspolczesne determinanty

bezpiecznstwa. Gliwice : Gliwicka Wyzsza Szola Przedsiębiorczosci, 2011. С. 215–220. (дата звернення 21.09.2023)

9. Гончаренко Т. Підліток: як йому допомогти. К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2019. 120 с.

10. Даниленко Н. Засоби масової комунікації і політична соціалізація особистості. Соціальна психологія. 2014. № 4(6). С. 61–80.

11. Клустер Д. Що таке критичне мислення / Девід Клустер // 2002. № 29. С. 3. - Режим доступу: <http://rus.1september/2002/29/2.htm>

12. Не потони в інформаційному дощі. Навчання медіаграмотності громадян. Посібник для тренерів. Режим доступу: http://www.aep.com.ua/uploads/Short_version_CMP_P_manual_ua.pdf (дата звернення: 15.09.2023)

13. Жланова І. А. Вплив новітніх інформаційних технологій на поширення психічних залежностей серед підростаючого покоління. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2018. № 4. С. 114–129.

14. Жовтянська В.В. Трансляція смислів у процесі рекламного впливу. Практична психологія та соціальна робота. 2014. №5. С. 42–44.

15. Журавель Т. В., Лях Т. Л., Нікітіна О. М. Використання інтерактивних методів та мультфільмів у профілактиці ризикованої поведінки: метод. посіб. для спец., які працюють з бездоглядними та безпритульними дітьми та підлітками / за заг. ред. Журавель Т. В. К.: AFEW, 20200. 168 с.

16. Заброцький М. Основи вікової психології. Тернопіль, Навчальна книга. Богдан, 2012

17. Зражевська Н. І. Масова комунікація і культура: Лекції / Зражевська Н. І. – Черкаси : Брама: Україна, 2016. – 172 с

18. Ільганаєва В. Інформація та знання в соціально-комунікаційних процесах / В. Ільганаєва // Освіта регіону. Психологія, психологія, комунікації. 2019. №2. С. 149–153.

19. Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 370 с.

20. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm (дата звернення: 21.09.2023)

21. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm (дата звернення: 21.09.2023)

22. Король Л. М., Максимець С. М. Психологічні чинники впливу ЗМІ на формування особистості сучасної молоді. Наука і освіта. 2014. № 5. С. 157–162

23. Луценко Е. Л. Адаптація теста критичного мислення Л. Старки. Вісник Харк. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. Серія: Психологія. 2018. № 1110. С. 65–70.

24. Макаренко В.М., Туманцова О.О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. // Харків, Основа, «Тріада+», 2008

25. Медіакультура особистості, соціально-психологічний підхід: навчально-методичний збірник / О. Т. Баришпольська, Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко, О. Є. Голубева, В. В. Різун та ін... За ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольської. К. : Міленіум, 2019. 440 с.

26. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.

27. Омельчук Н. Технологія «Кластер» (зразки складання кластерів для різних класів з різних предметів). Платформа «Всеосвіта». URL: <http://surl.li/wlrg> (дата звернення: 21.09.2023)

28. Омельчук Н. Технологія « Кейс-методи». Платформа «Всеосвіта». URL: <http://surl.li/wlrg> (дата звернення: 21.09.2023)

29. Онкович Г. В. Засоби масової комунікації у термінологічному просторі медіа-освіти / Г. В. Онкович // Дивослово. 2017. № 5. С. 29–31.

30. Онкович Г. В. Медіаосвітні технології і компетентнісний підхід / Онкович Г. В. Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій колі України: матеріали методологічного семінару. – К.: Педагогічна думка, 2019. С. 206–217.

31. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі. Полтава: Укрпромторгсервіс, 2010. 480 с.

32. Пометун О. І., Сущенко І. М. Навчаємо мислити критично: посібник для учителів. Дніпропетровськ, 2016. 144 с.

33. Снітко М. А. Компонентнісний підхід до діяльності підлітків у Інтернетмережі. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Чернігів, 2019. Вип. 84. С. 35–39.

34. Теорія спіралі мовчання в медіа та в політиці. URL: <https://www.piddubny.com/teoriya-spirali-movchannia-v-media-ta-v-politytsi/> (дата звернення: 20.10.2023).

35. Терно С. Критичне мислення – сучасний вимір суспільнознавчої освіти. Запоріжжя: Просвіта, 2019. 268 с.

НУБІП України

36. Технологія розвитку критичного мислення INSERT
[Електронний ресурс] Режим доступу:

<http://vigivska0804.blogspot.com/2016/01/insert.html>. (дата звернення:

15.09.2023)

НУБІП України

37. Гначова Т.М., Лабурцева О.І., Гребиниченко Р.В. Зовнішня реклама та соціальний захист неповнолітніх. К.: Наук світ, 2016. 176 с.

38. Тягло О.В. Критичне мислення: навчальний посібник / Тягло

О.В. Х: Вид. група «Основа», 2018. – 189с.

НУБІП України

39. Череповська Н.І. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді. Кропивницький: ІМЕКС-ЛТД, 2017. 156 с.

40. Шейбе С. Медіаграмотність. Критичне мислення у

мультимедійному світі. К.: Академія Української Преси, 2017. 319 с

НУБІП України

41. Шеремет М. До проблеми формування критичного мислення особистості. // Історія в школі. 2019. №7-8.

42. Lipman M. Critical thinking. What can it be? / Matthew Lipman.

Institute of Critical Thinking. Resource Publication, 1988. – Series 1. – № 1. – 12

p.

НУБІП України

43. Marchand Ph. Marshall McLuhan: The Medium and the Messenger
[Electronic resource] / Ph. Marchand. Regime of access

https://monoskop.org/images/9/9d/Marchand_Philip_Marshall_McLuhan_The_Medium_and_the_Messenger.pdf

НУБІП України

44. Gerbner G. Living with Television : The Violence Profile / G.Gerbner, I.Gross // Journal of Communication. 1976. Vol. 26. №

2. – P.174

НУБІП України

НУБІП України

ДОДАТКИ

Додаток А.2

Тест на виявлення рівня впливу ЗМІ на підлітків

1. Як ти проводиш свій вільний час?

– переглядаю соціальні мережі, викладаю пости, відео в інстаграм/тік-ток/фейсбук

– спілкуюся з друзями

– читаю книги, відвідую гуртки

– займаюся спортом

– дивлюся серіали/фільми

– переглядаю новини

– граю в комп'ютерні ігри

– інші захоплення

2. Який обсяг вільного часу, ти проводиш за телефоном/комп'ютером?

– майже весь вільний час

– 3-5 годин

– 1-2 години

– близько 1 години

– не сиджу в телефоні/ за комп'ютером

3. Які телевізійні програми найчастіше переглядаєш?

– розважальні

– музичні

– спортивні

– художні фільми

– серіали

– пізнавальні передачі

– новини, документальні фільми, політичні програми

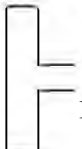

4. Які жанри художніх фільмів ти любиш дивитися?

- комедії
- фільми жахів
- бойовики і пригодницькі фільми

 - детективи

- мелодрами
- всерівно, що дивитися

5. Як ти ставишся до ЗМІ?

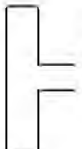

 - вірю в інформацію, що вони подають, але перевірю на правдивість

- не вірю новинам
- не маю конкретного ставлення

 6. Які передачі ти дивишся? (перелічити по можливості)

7. На твою думку, життя в серіалах/фільмах відрізняється від реального?

- так
- ні

 8. Що ти швидше за все обереш?

- переглянути улюблену передачу
- посидіти в телефоні/ пограти за комп'ютером
- вийти погуляти з друзями

НУБІП України

НУБІП України

Тест оцінки сприйняття інформації Л. Старкі

У всіх задачах (крім першої) виберіть і позначте один найбільш правильний (підходящий) варіант.

У першій задачі позначте найменш правильний (підходящий) варіант відповіді.

1. Ви провели успішний пошук роботи, тепер у вас є три різні пропозиції на вибір. Що можна зробити, щоб найретельніше вивчити потенційних роботодавців?

- a) Дослідити їхні вебсайти.
- b) Переглянути новини, щоб з'ясувати, чи згадуються в них дані компанії.
- c) Дослідити їхнє фінансове становище.
- d) Поговорити з людьми, які вже там працюють.

2. Який висновок є найкращим для судження, що починається словами: «вісім осіб у моєму класі...»?

- a) люблять тфтели, отже, і мені слід їх любити.
- b) живуть у південній частині міста, тому я теж маю там жити.
- c) з тих, хто готувався за конспектом Андрія, отримали "задовільно", тому я отримаю таку саму оцінку.
- d) з тих, хто вже познайомився з новим директором школи, йому симпатизують, тому мені він теж сподобається.

3. Що із запропонованого нижче НЕ є прикладом техніки переконання?

- a) Джинси тигрового забарвлення можна придбати у вашому місцевому гіпермаркеті.
- b) Найкращі матері готують із соусами «Торнінг».
- c) Голосуйте за мене, і я обіцяю, що наші школи стануть кращими. Мій опонент просто хоче скоротити шкільний бюджет.
- d) Наші шини не тільки красивіші, вони також краще поведуться на дорозі.

4. Що звучить як аргумент?

- a) Мені наснилося, що я отримав трійку за іспит з біології, а потім це сталося наяву. Щоб наступного разу я міг отримати кращу оцінку, мені має наснитися більш позитивний сон.
- b) Анна хотіла краще водити машину, тому вона пішла на уроки водіння і вивчила посібник з автомобілів. Її водіння дійсно покращилося.
- c) Після штормового вітру минулого жовтня з дерев опало все листя. Тоді-то я і дізнався, що листя опадає через вітер.
- d) Коли Максим зрозумів, що застудився, він почав приймати Coldrex. Через чотири дні він відчув себе набагато краще завдяки прийому Coldrex.

5. Ви намагаєтесь вибрати один із трьох автомобілів: двомісний спортивний автомобіль, дводверний седан або міні-позашляховик. Що не є прийнятним критерієм для вибору?

- a) Ціна.
- b) Витрата палива.
- c) Тиск у шинах.
- d) Об'єм багажника.

6. Яке з рішень ухвалено тільки на основі емоцій?

- a) Ви ненавидите зиму, тому, хоча це занадто дорого для вас, ви обираєте відпустку на Багамах.
- b) Школа закривається після загрози застосування бомби.
- c) Доходи вашої компанії за третій квартал виявилися набагато вищими, ніж очікувалося.
- d) Вам потрібен новий міксер, тому ви переглядаєте оголошення в газеті та купуєте його, коли на нього з'являється знижка.

7. У якому випадку краще сходити в бібліотеку, ніж провести пошук в Інтернеті?

- a) Ви пишете звіт про нещодавні рішення Верховного Суду своєї країни.
- b) Ви хочете дізнатися історію ефективності акцій, які збираєтесь придбати на фондовому ринку.
- c) Вам потрібно порівняти відсоткові ставки кількох банків.
- d) Ви хочете більше дізнатися про старе планування вашого міста.

8. Ви читаєте в газеті про переговори щодо зарплати за участю працівників громадського транспорту. Вони погрожують завтра влаштувати страйк, якщо їхні вимоги про підвищення зарплат і пільг не будуть задоволені. Що з наведеного нижче становить висновок із цього сценарію?

- a) Платежі зі страхування здоров'я дуже дорогі.
- b) У найближчі кілька тижнів ціна на бензин спровокує підвищення цін на квитки.
- c) Людям, які їздять автобусом, слід шукати можливу транспортну альтернативу.
- d) Роботодавцям ніколи не подобається задовольняти вимоги щодо зарплати.

9. Що невірно в цьому судженні: «Ви думаєте, що нам потрібні нові правила з контролю забруднення повітря? Я вважаю, що в нас і так занадто багато правил. Політики тільки й роблять, що затверджують нові обмеження і контролюють нас дедалі більше. Це пригнічує. Безумовно, нам не потрібні ніякі нові правила»?

- a) Той, хто говорить, не піклується про навколишнє середовище.
- b) Мовець змінив тему розмови.

- c) Той, хто говорить, балотується на політичну посаду.
 d) Той, хто говорить, нічого не розуміє в проблемі забруднюючих викидів.

10. На що вам не слід спиратися, роблячи оціночне судження?

- a) Інтуїція.
 b) Здоровий глузд.
 c) Чутки.
 d) Минулий досвід.

11. Яке твердження представляє оціночне судження замість факту?

- a) Моя презентація була чудова. Я впевнений, що мій начальник тепер мене підвищить.
 b) Моя презентація була чудова. Усі клієнти сказали мені, що їм сподобалося.
 c) Моя презентація була чудова. Вона заслужила премію від керівництва.
 d) Моя презентація була чудова. Це було відзначено саме так на моїй атестації.

12. Ваша мрія – провести відпустку в Індонезії. Проаналізувавши інформацію, ви вирішили, що для цієї поїздки необхідно 6000\$. Яким способом найкраще досягти цієї мети?

- a) Скоротити дискреційні витрати (понад життєво необхідні) на 200\$ на місяць і накопичити грошей.
 b) Попросити членів сім'ї та друзів подарувати гроші на поїздку.
 c) Продати свій автомобіль, щоб фінансувати поїздку.
 d) Підшукати більш розумне в грошовому відношенні місце для проведення відпустки.

13. Що невірно в наступному судженні? «Україна - любіть її або їдте звідси!»

- a) Немає нічого неправильного в цьому судженні.
 b) Воно передбачає, що якщо ви їдете з країни у відпустку, ви її не любите.
 c) Воно не говорить вам про те, як любити її.
 d) Воно пропонує тільки два варіанти, коли насправді їх набагато більше.

14. Яка з цих ситуацій НЕ потребує вирішення проблеми?

- a) Коли ви принесли новий комп'ютер додому, ви виявили, що в коробці немає миші.
 b) Коли вам повернули фотографії після друку, виявилось, що вони не ваші.
 c) Усі у вашому колективі хочуть влаштувати свято в ресторані «Вустріч», але ви їли там тільки вчора ввечері.
 d) Начальник просить вас закінчити звіт до завтрашнього ранку, але сьогодні - день народження вашого сина і ви обіцяли повести його сьогодні ввечері на футбол.

15. Який варіант Інтернет-сайту, найімовірніше, надає найбільш активнішу інформацію про Авраама Лінкольна?

a) www.members.aol.com/LeeV/Lincolnlover.html : домашня сторінка професора історії, який написав книгу про президентство Лінкольна.

b) www.southerpower.org/assassinations : сайт Конфедеративної групи (прихильники рабства під час війни Півночі та Півдня) про знамениті політичні вбивства, переважно присвячений Лінкольну (який виступав проти рабства).

c) www.lincolndata.edu : сайт групи збереження історичної спадщини, яка заархівувала все листування Лінкольна.

d) www.alincoln-library.com : президентська бібліотека у Спрінгфілді, Іллінойс, присвячена біографії шістнадцятого президента.

16. Що є найімовірнішою причиною наступного: «Наша хокейна команда була непереможною в цьому сезоні»?

a) В інших команд немає нової хокейної амуніції.

b) У нас є новий тренер, який посилено працює над нашою командою.

c) Деякі члени нашої команди провели це літо в хокейному таборі.

d) Я одягав свій щасливий светр перед кожною грою.

17. Що невірно в «логіці» такого твердження: «Як ви можете вірити його показанням свідків? Він же - засуджений злочинець!»?

a) Факт, що людина, яка дає свідчення, була визнана винною у злочині, не означає, що вона бреше.

b) Засуджений злочинець не може свідчити в суді.

c) У мовця є упередженість проти злочинців.

d) Той, хто говорить, очевидно, не відвідував юридичної школи.

18. Що з нижченаведеного є обгрутованим судженням?

a) Я отримав на іспиті «відмінно». Учора ввечері я дуже втомився, хоча всього лише займався. Щоб і далі отримувати "відмінно" мені потрібно перестати так напружено займатися.

b) Ваш автомобіль погано їде. Ви щойно намагалися пояснити новому механіку, що вам потрібно замінити масло. Б'юся об заклад, що він - причина ваших автомобільних проблем.

c) Я не пилюсосив уже кілька тижнів. У мене з'явилося багато бруду і пилу по всій підлозі, а моя алергія загострилася. Якщо я хочу, щоб у будинку було чистіше, мені потрібно частіше пилюсосити.

d) Футбольна команда «Ворскла» (Полтава) ніколи не виграла Кубок УЄФА. Нещодавно вони виграла Кубок України. «Ворскла» скоро знову програє в Лізі Європи.

19. Прочитайте текст і дайте відповідь на два наступні запитання.

«Я завжди знала, що хочу стати морським біологом. У шість років мої батьки повели мене в акваріум, і це мене зачепило. А в коледжі я отримала практику на океанському дослідницькому рейсі і вирішила спеціалізуватися в океанографії. Поїздка спонсорувалася Службою Дослідження Планктону, і нашою метою було зібрати якомога більше різних типів мікроскопічних рослин і тварин, щоб подивитися, чи впливає на морську екосистему збільшення кількості рибалок. Наша група була розділена на дві команди для збору різних видів планктону. Працювати з фітопланктоном, особливо з синьо-зеленими водоростями, було здорово. Ми вимірювали рівень хлорофілу у воді, щоб визначити, де і в яких кількостях є фітопланктон. Працювалося добре, бо вода була прозорою, без каламуті та бруду».

20. Що таке фітопланктон?

- a) Інша назва хлорофілу.
- b) Мікроскопічна рослина.
- c) Мікроскопічна тварина.
- d) Вид риби.

21. Авторка каже, що її дослідницька група з'ясовувала, чи призвело збільшення кількості рибалок у зоні вивчення до:

- a) позитивного впливу на місцеву економіку.
- b) виснаження рибних ресурсів.
- c) збільшення роботи для морських біологів.
- d) негативного впливу на стан навколишніх вод.

22. Ви хочете продати свій автомобіль трирічної давності і купити новий. Який Інтернет-сайт найімовірніше надасть найкращу інформацію про те, як продати старий автомобіль?

- a) www.autotrader.com : останні ціни та огляди нових і старих машин; поради з обґрунтування ціни.
- b) www.betterbusinessbureau.org : безкоштовна споживча та бізнес-освіта, консультування перед початком нового бізнесу.
- c) www.newwheels.com : дослідження кожної марки та моделі серед останніх пропозицій світового автомобільного ринку.
- d) www.carbuyingtips.com : все, що вам потрібно знати, перш ніж купити нову машину.

23. Яке з цих пояснень найслабше?

- a) Ціни на бензин настільки високі, що багато людей більше не їздитимуть у далекі поїздки.
- b) Завтра я не зможу вдягнути свою нову сорочку, тому що вона зараз у пранні.

c) Домашня робота Васі не була готовою до терміну, тому, що він не здав її вчасно.

d) Цього року ми не маємо нових підручників, тому що шкільний бюджет був урізаний.

24. Яка з цих проблем є найбільш серйозною?

a) Ваш викладач хворий і пропустить заняття вранці, коли ви збиралися скласти складний іспит.

b) Ви втрачаєте копію вашого розкладу і забуваєте підготуватися до серйозного іспиту.

c) Ви не можете знайти одну з книг, які потрібні для підготовки до серйозного іспиту.

d) Важливий іспит виявився складнішим, ніж ви могли подумати, і містить запитання, до яких ви не готувалися.

25. Який із цих доводів найважливіший під час оцінювання інформації, знайденої в мережі Інтернет?

a) Автори, які публікуються в мережі Інтернет, зазвичай менш компетентні, ніж ті, що публікуються у пресі.

b) Інтернет-автори зазвичай упереджені.

c) Будь-хто може опублікуватися в мережі Інтернет; немає гарантії в тому, що матеріал буде об'єктивним.

d) Друкована інформація майже завжди точніша, ніж Інтернет-інформація.

26. Що невірно в такому судженні? «Американські студенти не згодні, щоб буквена система оцінок успішності замінювалася на цифрову. Вони побоюються, що так можна дійти до того, що в них заберуть імена і звертатимуться до них за номерами!»

a) Висновок є занадто надмірним.

b) Немає нічого неправильного в цьому твердженні.

c) Студенти не повинні брати участь в обговоренні системи оцінювання їхнього навчального закладу.

d) Судження не пояснює, чому керівництво хоче позбутися буквених оцінок.

27. У чому справді полягає проблема, а не просто якийсь її вторинний наслідок?

a) Ваш банк стягує за користування кредитом 4% від кожної суми.

b) Ваш ліміт за кредитною карткою вичерпався, коли ви хотіли розплатитися нею в магазині.

c) Щомісяця ви витрачаєте більше грошей, ніж заробляєте.

d) Минулого місяця п'ята частина вашої зарплати пішла тільки на погашення відсотків за кредитами.

28. Яка фраза є прикладом гіперболи?

a) У досконалому світі не було б воєн.

НУБІП України

b) Це вбрання злякало б і шкуру кішки.

c) Ви не найкращий кухар у світі.

d) Він їздить майже так само швидко, як гонщик у перегонах Наскар.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Додаток В.2

Інструкція досліджуваному: «На бланках надруковано ряди чисел.

Спробуйте встановити, за якою закономірністю складено кожен із 15

запропонованих числових рядів. Згідно з цією закономірністю продовжіть

кожен ряд, дописавши в ньому ще два числа. На виконання завдання

відводиться 7 хв. Не затримуйтеся довго на одному ряду. Якщо не можете

правильно встановити закономірність, переходьте до наступного ряду, а

якщо залишиться час – знову поверніться до складного для вас числового

ряду. Чи все зрозуміло? Якщо немає запитань, переверніть тестові бланки.

Починаємо!» Через 7 хв подається команда: «Стоп! Дописування закінчено!»

№	Числові ряди							
1	2	4	6	8	10	12	14	...
2	6	9	12	15	18	21	24	...
3	3	6	12	24	48	96	192	...
4	4	5	8	9	12	13	16	...
5	22	19	17	14	12	9	7	...
6	39	38	36	33	29	24	18	...
7	16	8	4	2	1	1/2	1/4	...
8	1	4	9	16	25	36	49	...
9	21	18	16	15	12	10	9	...
10	3	6	8	16	18	36	38	...
11	12	7	10	5	8	3	6	...
12	2	6	9	27	30	90	93	...
13	8	16	9	18	11	22	15	...
14	7	21	18	6	18	15	5	...
15	10	6	9	18	14	17	34	...

НУБІП України

НУБІП України

Додаток Г.2

Ключ для обробки результатів завдання «Числові ряди»

Номер ряду	Продовження ряду	Номер ряду	Продовження ряду	Номер ряду	Продовження ряду
1	16,18	6	11,3	11	0,4
2	27,30	7	1,8,1,6	12	279,282
3	384,768	8	64,81	13	30,23
4	17,20	9	6,4	14	15,12
5	4,2	10	76,78	15	30,33

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України